

Τ.Ε.Ι. ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΟΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΝΟΤΟ - ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ
ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΩΝ ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΔΕΙΚΤΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΚΑΤΣΙΒΑΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

A.M 2010187

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ

ΜΑΚΡΗΣ ΗΛΙΑΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

ΚΑΛΑΜΑΤΑ 2017

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση και ανάλυση της επίδρασης της οικονομικής κρίσης στις χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου και ειδικότερα στην Ελλάδα, την Πορτογαλία και Ισπανία. Μέσα από την ανάλυση βασικών μακροοικονομικών δεικτών των χωρών του νότου όπως αυτών της ανεργίας, των εξαγωγών και του Α.Ε.Π θα επιχειρηθεί να γίνει κατανοητή η οικονομική κατάσταση στην οποία περιήλθαν οι τρεις χώρες του Νότου λόγω της κρίσης. Στην ανάλυση αυτή σημαντικό ρόλο θα διαδραματίσουν οι διαγραμματικές παρουσιάσεις των οικονομικών δεικτών των χωρών του Νότου και της Ε.Ε για τη δεκαετία 2005-2015 ,μέσα από τις οποίες θα αναλυθούν οι πορείες των οικονομιών τους.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη

1. Εισαγωγή
  2. Ιστορική αναδρομή
  3. Επίδραση της κρίσης στο Α.Ε.Π του Ευρωπαϊκού νότου
    - 3.1 Εισαγωγική ανάλυση αρχικών Α.Ε.Π-Ορισμός
    - 3.2 Τρόπος Υπολογισμού του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος
    - 3.3 Διαγραμματική παρουσίαση Α.Ε.Π Ελλάδος - Ισπανίας - Πορτογαλίας για τα έτη 2005 έως 2015
    - 3.4 Συσχετισμός - Ανάλυση δεδομένων Α.Ε.Π για κάθε χώρα.
    - 3.5 Συσχετισμός - Ανάλυση δεδομένων Α.Ε.Π των χωρών του Ευρωπαϊκού νότου μεταξύ τους και σε σχέση με την Ε.Ε των 28
  4. Επίδραση της κρίσης στις Εξαγωγές του Ευρωπαϊκού νότου
    - 4.1 Ορισμός εξαγωγών προϊόντων και εμπορικού ισοζυγίου
    - 4.2 Είδη εξαγωγών
    - 4.3 Εξαγωγές και κρίση στην Ε.Ε
    - 4.4 Διαγραμματική παρουσίαση εξαγωγών Ελλάδος - Ισπανίας - Πορτογαλίας για τα έτη 2005 έως 2015
    - 4.5 Συσχετισμός - Ανάλυση δεδομένων εξαγωγών για κάθε χώρα.
    - 4.6 Συσχετισμός - Ανάλυση δεδομένων εξαγωγών των χωρών του Ευρωπαϊκού νότου μεταξύ τους και σε σχέση με την Ε.Ε των 28
  5. Επίδραση της κρίσης στην ανεργία του Ευρωπαϊκού νότου.
    - 5.1 Έννοια-Ορισμός ανεργίας
    - 5.2 Διαγραμματική παρουσίαση ανεργίας Ελλάδος - Ισπανίας - Πορτογαλίας για τα έτη 2005 έως 2015
    - 5.3 Συσχετισμός-Ανάλυση δεδομένων ανεργίας για κάθε χώρα.
    - 5.4 Συσχετισμός-Ανάλυση δεδομένων ανεργίας των χωρών του Ευρωπαϊκού νότου μεταξύ τους και σε σχέση με την Ε.Ε των 28
  6. Τρόποι Αντιμετώπισης της κρίσης που πλήττει τα τελευταία χρόνια τον Ευρωπαϊκό νότο.
    - 6.1 Αντιμετώπιση της κρίσης από την Ε.Ε
    - 6.2 Μέτρα αντιμετώπισης της κρίσης από τις χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου
  7. Γενικά συμπεράσματα
- Ακρωνύμια
Βιβλιογραφία

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση ανέδειξε κατά τον πλέον εμφατικό τρόπο την ανάγκη να οργανωθούν οι διεθνείς χρηματοπιστωτικές σχέσεις καθώς και την ανάγκη λήψης περισσότερων προληπτικών μέτρων για την αντιμετώπισή της. Τα έτη μετά την εμφάνιση της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης καταγράφεται η διαφορετική ταχύτητα εξόδου από αυτήν μεταξύ των εθνικών οικονομικών συστημάτων. Οι δυναμικά αναπτυσσόμενες χώρες της παγκόσμιας οικονομίας (οι λεγόμενες και αναδυόμενες οικονομίες) φαίνεται ότι επανήλθαν στη γνωστή τροχιά της ταχείας ανάπτυξης. Αντιθέτως, οι περισσότερες χώρες του ανεπτυγμένου Βορρά πασχίζουν να καταστήσουν βιώσιμη την επιτευχθείσα ήπια ανάκαμψη και να την ενισχύσουν. Υφίστανται, όμως, και χώρες, οι οποίες έχουν να αντιμετωπίσουν σοβαρά διαρθρωτικά και δημοσιονομικά προβλήματα. Οι περισσότερες εξ αυτών, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, ανήκουν στον κύκλο των χωρών της Ευρωζώνης. Την πλέον, βεβαίως, βαθιά κρίση αντιμετωπίζει η Ελλάδα, η Πορτογαλία και η Ιρλανδία προσπαθούν, με καλύτερα αποτελέσματα, να την αντιμετωπίσουν, ενώ αβέβαιο είναι και το μέλλον χωρών, όπως η Ισπανία, η Ιταλία και το Βέλγιο, με τις δύο τελευταίες να έχουν υψηλό δημόσιο χρέος. Εν συνόλω, πάντως, οι περισσότερες χώρες της Ευρωζώνης χαρακτηρίζονται από σχετικά υψηλό δημόσιο χρέος, το οποίο τις οδήγησε, μετά από μία μεγάλη δημοσιονομική επέκταση το 2009, να επιστρέψουν σταδιακά σε περιοριστικές δημοσιονομικές πολιτικές. Τα οξύτατα προβλήματα τόσο του δημοσίου όσο και του τραπεζικού τομέα σε ορισμένες περιφερειακές χώρες της Ευρωζώνης κατέδειξαν τις διαχειριστικές και πολιτικές αδυναμίες της κοινής νομισματικής διακυβέρνησης. Κατέδειξαν, επίσης, τις δομικές αδυναμίες του συστήματος, την ευπάθειά του έναντι μίας σειράς κινδύνων, όπως της κερδοσκοπικής συμπεριφοράς των αγορών, αλλά και της αδυναμίας των ευρωπαϊκών θεσμών για προληπτική και κατασταλτική δράση και για εφαρμογή αποτελεσματικών πολιτικών ενός κοινού βηματισμού και αλληλεγγύης. Συνέπεια αυτών είναι μια έντονη τάση αμφισβήτησης της Ευρώπης μέσω κοινωνικών και πολιτικών διαταραχών, αυξάνοντας τις φωνές που θέλουν τη διάλυσή της.

Ως συνάγεται από τα ανωτέρω και σε σχέση με την ανάλυση βασικών μακροοικονομικών δεικτών όπως ανεργίας, Α.Ε.Π και εξαγωγών, που θα ακολουθήσει, τα θέματα που τίθενται για ανάλυση και σχολιασμό στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας είναι, μεταξύ άλλων, τα εξής:

- Πως η χρηματοπιστωτική κρίση επηρέασε της χώρες του ευρωπαϊκού νότου ; εξετάζοντας θεμελιώδεις οικονομικούς δείκτες.

- Πως η Ε.Ε πρέπει να δράσει για την αντιμετώπιση της κρίσης;
- Πως μπορούν τα κράτη με εγχώρια μέτρα να αντιμετωπίσουν τη κρίση;
- Υπάρχουν βιώσιμες λύσεις εξόδου από την κρίση ή επίκειται το τέλος του εγχειρήματος του ευρώ;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Η ιστορία της Ευρώπης περιγράφεται κυρίως μέσα από διαρκείς πολέμους για την επικράτηση ενός έθνους επί των άλλων και τους αγώνες απελευθέρωσης αυτών των άλλων από τον ή τους δυνάστες τους. Μέσα από αυτές τις συνεχόμενες εχθροπραξίες, γενοκτονίες και οικονομικές καταστροφές δημιουργήθηκε η ιδέα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Έτσι το 1945 μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου ο Winston Churchill περιέγραφε την Ευρώπη ως ένα σωρό ερειπίων και ενός ατελείωτου νεκροταφείου. Ένα χρόνο αργότερα στην ομιλία της Ζυρίχης στις 19 Σεπτεμβρίου 1946 πρότεινε τη δημιουργία της «Ευρωπαϊκής οικογένειας» στα πρότυπα των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής.

Απαραίτητη προϋπόθεση για τη θεμελίωση της «Ευρωπαϊκής οικογένειας» ήταν η θεμελίωση κοινής νομισματικής πολιτικής και ενιαίου νομίσματος. Επομένως μετά το Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο στην Ευρωπαϊκή Ήπειρο δημιουργούνται τα πρώτα θεμέλια για τη μελλοντική Ε.Ε με την υπογραφή τριών συνθηκών από έξι κράτη (Γερμανία, Βέλγιο, Γαλλία, Ιταλία, Λουξεμβούργο και Κάτω Χώρες).

- Η συνθήκη Ίδρυσης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ) που υπεγράφη στις 18 Απριλίου 1957.
- Οι συνθήκες της Ρώμης που περιλαμβάνουν τη συνθήκη ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής ενέργειας (Ευρατόμ) που υπογράφηκαν το Μάρτιο του 1957.

Στη διάσκεψη κορυφής της Χάγης το Δεκέμβριο του 1969 τέθηκε ο επόμενος στόχος της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης που ήταν η δημιουργία της οικονομικής και νομισματικής ένωσης (Ο.Ν.Ε) τη δημιουργία της ανέλαβε μία ομάδα υπό την προεδρία του πρωθυπουργού του Λουξεμβούργου Pierre Werner η οποία συνέταξε μία έκθεση για τα μέσα που πρέπει να χρησιμοποιηθούν ώστε να υλοποιηθεί ο στόχος σε βάθος δεκαετίας.

Το Μάρτιο του 1972 δημιουργείται το «φίδι μέσα στο τούνελ», πρόκειται για μηχανισμό συντονισμένης διακύμανσης των νομισμάτων εντός στενών περιθωρίων διακύμανσης σε σχέση με το δολάριο. Στόχο είχε τη διατήρηση των ισοτιμιών Ευρωπαϊκών νομισμάτων από τις διακυμάνσεις του δολαρίου, το εγχείρημα αυτό όμως απέτυχε και σύντομα εγκαταλείφθηκε.

Το Μάρτιο του 1979 η Γαλλία και η Γερμανία θέσπισαν το Ευρωπαϊκό Νομισματικό σύστημα (Ε.Ν.Σ), το οποίο βασίζεται σε σταθερές αλλά προσαρμόσιμες συναλλαγματικές ισοτιμίες. Στο μηχανισμό Συναλλάγματος συμμετέχουν όλα τα κράτη μέλη μ' εξαίρεση το Ηνωμένο Βασίλειο. Σε διάρκεια 10 ετών το Ε.Ν.Σ συνέβαλε ουσιαστικά στη μείωση της μεταβλητότητας των συναλλαγματικών ισοτιμιών επιτρέποντας την επίτευξη μόνιμης σταθερότητας των νομισμάτων. Με συνέπεια να οδηγήσει τον Ιούνιο του 1988 στη σύσταση μιας επιτροπής για τη μελέτη της οικονομικής και νομισματικής ένωσης υπό την προεδρία του τότε προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Jacques Delors. Τα υπόλοιπα μέλη της επιτροπής ήταν οι διοικητές των εθνικών κεντρικών τραπεζών. Στην έκθεση η οποία υποβλήθηκε τον Απρίλιο του 1989, προτείνεται η υλοποίηση της Ο.Ν.Ε σε τρία στάδια. Υπογραμμίζοντας μεταξύ άλλων την αναγκαιότητα καλύτερου συντονισμού των οικονομικών πολιτικών, θέσπισης κανόνων πλαισίωσης εθνικών δημοσιονομικών ελλειμμάτων και καθιέρωσης ενός ανεξάρτητου θεσμικού οργάνου της Ε.Κ.Τ στην οποία θα ανατεθεί η νομισματική πολιτική της ένωσης με τη χρησιμοποίηση κάθε φορά του κατάλληλου συνόλου εργαλείων νομισματικής πολιτικής.

Τα τρία στάδια που προβλέπονται για την υλοποίηση της Ο.Ν.Ε είναι:

- **Στάδιο 1:** Από 1/6/1990 έως 31/12/1993: Υποχρέωση των κρατών-μελών για βελτίωση των οικονομικών τους επιδόσεων, προκειμένου να καταστεί δυνατός ο καθορισμός σταθερών ισοτιμιών. Παράλληλα ξεκίνησε η ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων μεταξύ των κρατών μελών. Τέλος σ' αυτό το στάδιο περιλαμβάνεται η συνθήκη του Μάαστριχ που υπογράφηκε το Φεβρουάριο του 1992 και αποτελεί σταθμό στη πορεία για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η συνθήκη αυτή αποτελείται από δύο σκέλη. Το πρώτο σκέλος αφορά τη συμφωνία των κρατών-μελών για τη νομισματική ένωση με ένα ενιαίο νόμισμα. Το δεύτερο σκέλος αφορά και έχει ως στόχο την δημιουργία ενιαίας αγοράς.

- **Στάδιο 2:** Από 1/1/1994 έως 31/12/1998: Η σύγκλιση των οικονομικών πολιτικών των κρατών μελών και η ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των εθνικών κεντρικών τραπεζών των κρατών μελών. Γι' αυτό το λόγο δημιουργείται το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Ίδρυμα (Ε.Ν.Ι) το οποίο είναι επιφορτισμένο με την ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ των εθνικών κεντρικών τραπεζών και την πραγματοποίηση των απαραίτητων προπαρασκευαστικών εργασιών για την καθιέρωση του ενιαίου νομίσματος.

- **Στάδιο 3:** Το οποίο βρίσκεται σ' εξέλιξη από 1/1/1999: Σταδιακή εισαγωγή του Ευρώ ως ενιαίου νομίσματος και υλοποίηση μιας κοινής Νομισματικής Πολιτικής υπό την ευθύνη και εποπτεία της Ε.Κ.Τ. Σ' αυτό το στάδιο έχουν ενταχθεί ή είναι προς ένταξη όλα τα κράτη μέλη εκτός της Δανίας και του Ηνωμένου Βασιλείου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΟ Α.Ε.Π ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΝΟΤΟΥ

3.1 Εισαγωγική Ανάλυση Αρχικών Α.Ε.Π - Ορισμός

- Εισαγωγική ανάλυση

«Η εργασία του οικονομολόγου στην πράξη δεν είναι παρά να χρησιμοποιήσει τα διαθέσιμα οικονομικά στοιχεία και την οικονομική θεωρία για να προβλέψει και για να αναλύσει την επίδραση διάφορων μεταβλητών πάνω σε βασικά οικονομικά μεγέθη»¹. Ο πιο διάσημος οικονομικός δείκτης είναι το ΑΕΠ.

Ακαθάριστο: Αξία από την οποία δεν έχουν αφαιρεθεί οι δαπάνες για τη συντήρηση κεφαλαίου (οικοδομές και εξοπλισμός), δηλαδή η απόσβεση.

Εγχώριο: Αφορά το προϊόν που παράγεται σε μία χώρα π.χ. την Ελλάδα, δηλαδή από οικονομικές μονάδες που διαμένουν στην Ελλάδα. Ωστόσο η γεωγραφική περιοχή μπορεί να μην ταυτίζεται με την οικονομική περιοχή. Π.χ. στο ΑΕΠ της Κύπρου δεν περιλαμβάνεται η κατεχόμενη Βόρεια Κύπρος ή στην Γαλλία περιλαμβάνονται και οι υπερπόντιες κτήσεις της (Γουιάνα, Γουαδελούπη, Μαρτινίκα, Ρεϋνιόν).²

Προϊόν: Είναι η αποτίμηση του συνόλου των παραγόμενων προϊόντων και υπηρεσιών σε χρηματικούς όρους. Ως μέτρο αξίας λαμβάνεται η αγοραία τιμή ή κάποια εκτίμηση με βάση κανόνες για όπου δεν υπάρχει τιμή αγοράς. Επειδή όμως για την παραγωγή προϊόντων χρησιμοποιούνται ενδιάμεσα αγαθά (π.χ. για την παραγωγή ενός αυτοκινήτου χρησιμοποιούνται σίδηρο, πλαστικά, χρώματα κ.λπ.), εννοούμε την συνολική αξία των παραγόμενων προϊόντων και υπηρεσιών μείον την αξία των ενδιάμεσων αγαθών, προκειμένου να μην υπολογίζονται αγαθά και υπηρεσίες πολλαπλές φορές. Δηλαδή είναι η συνολική προστιθέμενη αξία σε τιμές αγοράς.

- Ορισμός Α.Ε.Π

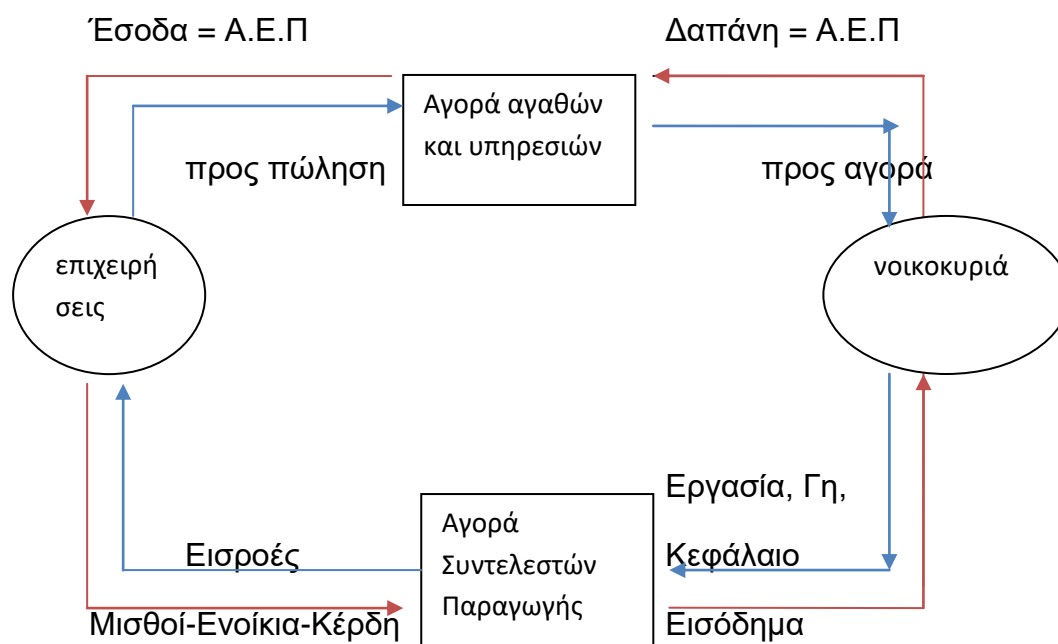
Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (Α.Ε.Π) ορίζεται: ως ένα συνολικό μέτρο παραγωγής που ισούται με τη συνολική αξία των παραγόμενων προϊόντων και υπηρεσιών από επιχειρήσεις, μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς, το κράτος και τα

---

¹ 1 Τσιώνας, Ε.Γ., Στατιστική με Εφαρμογές στα Οικονομικά, τόμος Α' (Εκδόσεις ΟΠΑ, Αθήνα 2009), σ.1

² United Nations Statistical Division, Methodology for the National Accounts Main Aggregates Database,

νοικοκυριά σε μια οικονομία (π.χ. την Ελλάδα) μείον την αξία των ενδιάμεσων εισροών, σε αγοραίες τιμές³. Αλλιώς, είναι η συνολική προστιθέμενη αξία σε μια οικονομία σε τιμές αγοράς. Στο άθροισμα αυτό επειδή είναι τιμές αγοράς, προστίθενται οι φόροι (ΦΠΑ και οι φόροι στις εισαγωγές) και αφαιρούνται οι τυχόν επιδοτήσεις. Υπολογίζεται ετησίως αλλά και σε τριμηνιαία ή μηνιαία βάση.

Σχήμα 1

Κόκκινη ροή: Ροές αγαθών και υπηρεσιών

Μπλε ροή: Χρηματικές ροές

3.2 Τρόπος Υπολογισμού του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος

Το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν είναι ένας πολύ καλός δείκτης μέτρησης της παραγωγής μιας οικονομίας. Σύμφωνα με τον ορισμό του Α.Ε.Π., περιλαμβάνει την αξία πώλησης των τελικών αγαθών ή την προστιθέμενη αξία τους σε όλα τα στάδια παραγωγής. Η αξία της πώλησης εμφανίζεται με τη μορφή της δαπάνης που γίνεται από τους φορείς μιας οικονομίας (νοικοκυριά, επιχειρήσεις, κράτος) για την απόκτηση των προϊόντων και υπηρεσιών που έχουν παραχθεί. Η παραγωγή όμως των προϊόντων και υπηρεσιών γίνεται από τους συντελεστές παραγωγής, οι οποίοι αμείβονται για τη συμμετοχή (συμβολή) τους στην παραγωγή με εισόδημα. Επομένως, έχουμε δύο όψεις όσον αφορά τη μέτρηση του Α.Ε.Π.. Η μια είναι η πλευρά της δαπάνης, που προκύπτει ως το άθροισμα όλων των δαπανών για την απόκτηση της παραγωγής σ' ένα έτος και η άλλη είναι η πλευρά του εισοδήματος,

³ Οι αγοραίες τιμές δεν είναι υποθετικές τιμές, αλλά είναι οι τιμές στις οποίες είναι διατεθειμένος ο καταναλωτής να αγοράσει, δηλαδή οι τιμές που παρατηρούνται στην αγορά μετά την προσθήκη φόρων στα προϊόντα ή υπηρεσίες.

που προκύπτει ως το άθροισμα των εισοδημάτων που δημιουργούνται από την παραγωγή σε ένα έτος. Η ισότητα αυτή της συνολικής δαπάνης και του συνολικού εισοδήματος μιας οικονομίας που μας δίνει ως αποτέλεσμα το Α.Ε.Π. υφίσταται, επειδή κάθε συναλλαγή έχει δύο πλευρές, την αγορά και την πώληση. Η δαπάνη των αγοραστών για προϊόντα και υπηρεσίες είναι ταυτόχρονα εισόδημα για τους πωλητές και παραγωγούς των προϊόντων και υπηρεσιών. Ο υπολογισμός του Α.Ε.Π. μιας οικονομίας είτε ως δαπάνη είτε ως εισόδημα είναι πολύπλοκος και γίνεται από ειδικές υπηρεσίες σε κάθε χώρα. Στην Ελλάδα η μέτρηση του Α.Ε.Π. γίνεται από την Ελληνική Στατιστική Αρχή, την Υπηρεσία των Εθνικών Λογαριασμών του Υπουργείου Εθνικής Οικονομίας και ειδικές υπηρεσίες της Τράπεζας της Ελλάδος.

Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν ως Δαπάνη.

Οι δαπάνες για την αγορά του προϊόντος μπορούν να διακριθούν σε ιδιωτική κατανάλωση, ακαθάριστη ιδιωτική επένδυση και κρατική δαπάνη.

(i) Η ιδιωτική κατανάλωση αποτελείται από δαπάνες των νοικοκυριών (καταναλωτών) για αγορά καταναλωτικών αγαθών διαρκών ή μη διαρκών, όπως για τρόφιμα, ψυγεία, υπηρεσίες γιατρών, δικηγόρων κτλ.

(ii) Η ακαθάριστη ιδιωτική επένδυση περιλαμβάνει τρεις υποκατηγορίες :

α) Δαπάνες των επιχειρήσεων για κεφαλαιουχικό εξοπλισμό π.χ. κτίρια, μηχανήματα. Ο όρος επένδυση, όπως χρησιμοποιείται στην οικονομική επιστήμη, σημαίνει δημιουργία νέων κεφαλαιουχικών αγαθών. Περιλαμβάνει τόσο την προσθήκη νέων, όσο και την αντικατάσταση αυτών που έχουν φθαρεί λόγω της συμμετοχής τους στην παραγωγική διαδικασία και τα οποία πρέπει να αντικατασταθούν, ώστε να διατηρήσει η οικονομία την παραγωγική της ικανότητα. Το μέρος του κεφαλαίου που καταστρέφεται (αναλώνεται) λέγεται απόσβεση του κεφαλαίου. Ο όρος ακαθάριστη ιδιωτική επένδυση περιλαμβάνει τόσο την απόσβεση όσο και το υπόλοιπο μέρος της επένδυσης, που αποτελεί κατ' ουσία αύξηση του κεφαλαίου της οικονομίας. Αν από την ακαθάριστη επένδυση αφαιρεθεί η απόσβεση, το υπόλοιπο που απομένει είναι η καθαρή επένδυση. (Καθαρή Επένδυση = Ακαθάριστη ιδιωτική επένδυση - Αποσβέσεις). Η καθαρή επένδυση είναι δυνατόν να είναι αρνητική, όταν οι αποσβέσεις είναι μεγαλύτερες από την ακαθάριστη επένδυση. Η οικονομική έννοια του όρου επένδυση δε συμπίπτει οπωσδήποτε με την καθημερινή χρήση του όρου. Αυτό που είναι επένδυση για ένα άτομο ή μια επιχείρηση δεν είναι αναγκαστικά επένδυση για την οικονομία ως σύνολο. Για παράδειγμα, η αγορά από μια επιχείρηση κτιρίων και μηχανημάτων άλλης επιχείρησης είναι επένδυση για την επιχείρηση που αγοράζει, αλλά για την οικονομία είναι μια απλή μεταβίβαση κυριότητας κεφαλαιουχικών αγαθών.

β) Δαπάνες των νοικοκυριών για απόκτηση νέων σπιτιών. Τα σπίτια είναι τα μόνα διαρκή αγαθά που βρίσκονται στην κατοχή νοικοκυριών και θεωρούνται κεφάλαιο για την οικονομία.

γ) Μεταβολές στα αποθέματα. Αποθέματα υπάρχουν στις επιχειρήσεις, αν μια ορισμένη ποσότητα του προϊόντος που παράγουν σε μια συγκεκριμένη περίοδο δε διατίθεται στην αγορά την ίδια περίοδο, αλλά είναι στη διάθεση της επιχείρησης για

μελλοντική χρήση. Τα αρχικά αυτά αποθέματα μπορεί στο τέλος του έτους να έχουν αυξηθεί. Αν έχουν αυξηθεί, προστίθενται στο Α.Ε.Π., γιατί αποτελούν παραγωγή της τρέχουσας περιόδου, ενώ, αν έχουν μειωθεί, αφαιρούνται, γιατί αποτελούν παραγωγή προηγούμενων περιόδων. Μεταβολή στα Αποθέματα = Τελικά Αποθέματα - Αρχικά Αποθέματα.

(iii) Κρατική ή Δημόσια Δαπάνη. Στην κρατική δαπάνη περιλαμβάνονται δαπάνες επενδυτικές και καταναλωτικές. Επενδύσεις του δημοσίου γίνονται σε έργα υποδομής (κατασκευή δρόμων, λιμανιών κ.τ.λ.) ή και σε επιχειρηματική δραστηριότητα. Το υπόλοιπο των δαπανών έχει καταναλωτικό χαρακτήρα, όπως μισθοί δημοσίων υπαλλήλων, προμήθεια υλικού, τροφοδοσία ενόπλων δυνάμεων κ.τ.λ. Δεν περιλαμβάνονται στις δημόσιες δαπάνες για τον υπολογισμό του Α.Ε.Π. οι μεταβιβαστικές πληρωμές σε άτομα, όπως οι συντάξεις, τα διάφορα επιδόματα ανεργίας, υποτροφίες κ.τ.λ., επειδή οι πληρωμές αυτές είναι στην πραγματικότητα απλή ανακατανομή του υπάρχοντος εισοδήματος και δεν παρέχονται ως αντάλλαγμα για την παραγωγή αγαθών. Οι τρεις προηγούμενες κατηγορίες δαπανών δίνουν το Α.Ε.Π. μιας οικονομίας, εφόσον αυτή δεν έχει συναλλαγές με άλλες χώρες.

Στη σημερινή πραγματικότητα όλες οι οικονομίες είναι ανοιχτές, έχουν δηλαδή εισαγωγές και εξαγωγές προϊόντων και υπηρεσιών, οι οποίες θα πρέπει να ληφθούν υπόψη για τον υπολογισμό του Α.Ε.Π.. Οι εξαγωγές προϊόντων και υπηρεσιών σε άλλες χώρες συνιστούν παραγωγή της οικονομίας και η αξία τους πρέπει να προστίθεται στο Α.Ε.Π.. Οι εισαγωγές, αντίθετα, δεν πρέπει να συμπεριλαμβάνονται στον υπολογισμό του Α.Ε.Π., γιατί είναι παραγωγή άλλων χωρών. Για τον υπολογισμό επομένως του Α.Ε.Π. έχει σημασία η διαφορά: Αξία Εξαγωγών - Αξία των Εισαγωγών.

Συνοπτικά λοιπόν από την πλευρά της δαπάνης το Α.Ε.Π. μπορεί να υπολογιστεί ως το άθροισμα των παραπάνω δαπανών, δηλαδή $\text{Α.Ε.Π.} = \text{Ιδιωτική Κατανάλωση} + \text{Ακαθάριστη Ιδιωτική Επένδυση} + \text{Κρατική ή Δημόσια Δαπάνη} + \text{Εξαγωγές} - \text{Εισαγωγές}$.

Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν ως Εισόδημα

Τα εισοδήματα τα οποία δημιουργούνται σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο από την παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών μπορούν να ταξινομηθούν σε τέσσερις γενικές κατηγορίες, δηλαδή σε μισθούς, προσόδους περιουσίας, τόκους και κέρδη.

(i) Μισθοί: Περιλαμβάνουν κάθε αμοιβή του συντελεστή "εργασία" για τη συμβολή του στην παραγωγική διαδικασία, όπως μισθός, ημερομίσθιο κ.τ.λ.

(ii) Πρόσοδοι Περιουσίας: Περιλαμβάνουν το σύνολο των εισοδημάτων που εισπράττεται από ενοίκια εδαφικών εκτάσεων, κτιρίων κ.τ.λ..

(iii) Τόκοι: Περιλαμβάνουν το εισόδημα που εισπράττουν ιδιώτες από δανεισμό χρηματικών κεφαλαίων, όπως τόκος τραπεζικών καταθέσεων, κρατικών ομολόγων κ.τ.λ.

(iv) Κέρδη: Περιλαμβάνουν τα κέρδη κάθε είδους επιχείρησης, ανεξάρτητα από τη νομική της μορφή. Ιδιαίτερα για τα κέρδη των ανώνυμων εταιρειών πρέπει να

σημειωθεί ότι περιλαμβάνονται τόσο τα διανεμόμενα στους μετόχους κέρδη όσο και τα αδιανέμητα, τα οποία παραμένουν στην επιχείρηση, όπως ορίζει ο νόμος.

Πολλές φορές ο διαχωρισμός του εισοδήματος σε κατηγορίες παρουσιάζει δυσκολίες. Είναι δύσκολο να υπολογιστεί, για παράδειγμα, η αμοιβή ενός επιχειρηματία και να συμπεριληφθεί στους μισθούς αντί για τα κέρδη. Το ίδιο ισχύει και για τις αμοιβές των γεωργών.

Λογικά οι πιο πάνω κατηγορίες του εισοδήματος ως άθροισμα πρέπει να είναι ίσες με το άθροισμα της δαπάνης. Για να υπάρχει αυτή η ισότητα, θα πρέπει να ληφθούν υπόψη κάποια δεδομένα και να γίνουν κάποιες συμπληρωματικές ενέργειες.

Πρώτον: Οι αποσβέσεις, οι οποίες, ενώ είναι κόστος παραγωγής των προϊόντων, ως χρηματικές αξίες παραμένουν στις επιχειρήσεις και δεν εμφανίζονται πουθενά ως εισόδημα. Γι' αυτό πρέπει να προστεθούν στο εισόδημα.

Δεύτερον: Στην τιμή πώλησης των προϊόντων και υπηρεσιών, όταν το ΑΕΠ υπολογίζεται ως δαπάνη, περιλαμβάνονται έμμεσοι φόροι που δεν εμφανίζονται πουθενά ως εισόδημα. Γι' αυτό πρέπει να προστεθούν στο εισόδημα.

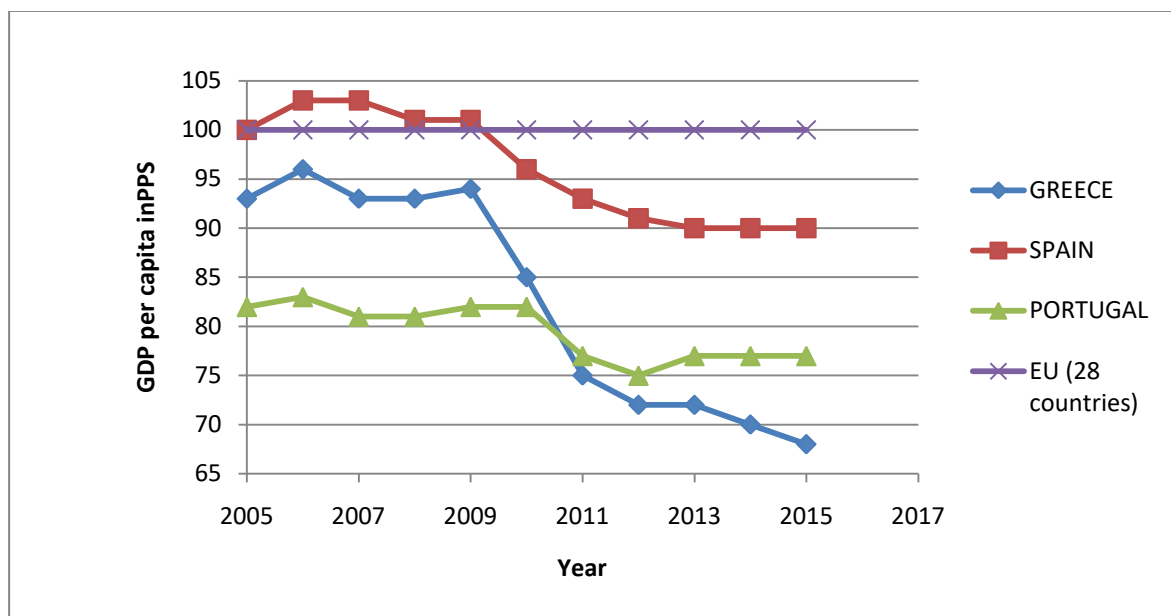
Τρίτον: Στα εισοδήματα των ιδιωτών και των επιχειρήσεων περιλαμβάνονται κρατικές επιδοτήσεις, οι οποίες δεν εμφανίζονται στις κρατικές δαπάνες. Γι' αυτό και πρέπει να αφαιρούνται από την πλευρά του εισοδήματος.

Τέταρτον: Οι τόκοι που πληρώνει το κράτος για χρήματα που δανείζεται από τους ιδιώτες, δηλαδή οι τόκοι του δημόσιου χρέους, ενώ περιλαμβάνονται στα εισοδήματα, δεν εμφανίζονται στις κρατικές δαπάνες. Γι' αυτό και πρέπει να αφαιρούνται από την πλευρά του εισοδήματος.

Πέμπτον: Σε μια ανοιχτή οικονομία υπάρχει και εισροή εισοδημάτων από το εξωτερικό, που δεν είναι αποτέλεσμα της εγχώριας παραγωγής, καθώς και εκροή εισοδημάτων προς το εξωτερικό που είναι αποτέλεσμα της εγχώριας παραγωγής. Η διαφορά μεταξύ αυτής της εισροής και της εκροής των εισοδημάτων είναι το "καθαρό εισόδημα από το εξωτερικό". Επειδή η Ελληνική Στατιστική Αρχή έχει συμπεριλάβει στις διάφορες κατηγορίες εισοδήματος και το "καθαρό εισόδημα από το εξωτερικό", το μέγεθος αυτό πρέπει να αφαιρείται. Επομένως, για να είναι ίσο το άθροισμα του Α.Ε.Π. από την πλευρά της δαπάνης και από την πλευρά του εισοδήματος, η πλευρά του εισοδήματος είναι:

Α.Ε.Π.= Μισθοί + Πρόσοδοι Περιουσίας + Τόκοι + Κέρδη + Αποσβέσεις + Έμμεσοι φόροι - Κρατικές Επιδοτήσεις - Τόκοι Δημοσίου Χρέους - Καθαρό Εισόδημα από το εξωτερικό.

3.3 Διαγραμματική Παρουσίαση Α.Ε.Π Ελλάδος – Ισπανίας - Πορτογαλίας για τα έτη 2005 έως 2015

Διάγραμμα 2 (Πηγή: Euro stat)

GDP per capita in PPS				
	GREECE	SPAIN	PORTUGAL	EU 28
2005	93	100	82	100
2006	96	103	83	100
2007	93	103	81	100
2008	93	101	81	100
2009	94	101	82	100
2010	85	96	82	100
2011	75	93	77	100
2012	72	91	75	100
2013	72	90	77	100
2014	70	90	77	100
2015	68	90	77	100

Πίνακας 3 (Πηγή: Euro stat)

3.4 Συσχετισμός - Ανάλυση Δεδομένων Α.Ε.Π για Κάθε Χώρα

Για την Ελλάδα προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα:

Από το έτος 2005 έως το 2009 επικρατεί υψηλό και σχετικά σταθερό Α.Ε.Π με μικρές αυξομειώσεις, το οποίο αντικατοπτρίζει και την πορεία της οικονομίας, η οποία εκείνη την περίοδο ήταν σε μια ευημερία εκμεταλλεόμενη τις αναπτυξιακές προοπτικές και τις επενδύσεις οι οποίες είχαν πραγματοποιηθεί από τις αρχές τις υπό εξέταση δεκαετίας. Ήταν μια περίοδος όπου αφενός οι Δημόσιες επενδύσεις μέσω των Ευρωπαϊκών αναπτυξιακών προγραμμάτων και αφετέρου οι ιδιωτικές επενδυτικές πρωτοβουλίες έδωσαν την ευκαιρία στην οικονομία να δημιουργήσει τις κατάλληλες προϋποθέσεις για μια αύξηση του ΑΕΠ.

Όμως, η ανάπτυξη αυτή βασίστηκε στην εγχώρια ζήτηση, που αυξανόταν, ωθούμενη κατά κύριο λόγο από την ιδιωτική κατανάλωση, η οποία, τροφοδοτούμενη από την άνοδο των εισοδημάτων και την επέκταση της καταναλωτικής πίστης, αυξανόταν παράλληλα με το ΑΕΠ. Οι επενδύσεις πάγιου κεφαλαίου αυξάνονταν με υψηλό μέσο ετήσιο ρυθμό, αλλά μεγάλο μέρος τους αφορούσε κατοικίες, οι οποίες, χάρη στα χαμηλότοκα στεγαστικά δάνεια και τις προσδοκίες ανόδου των εισοδημάτων, αυξήθηκαν στην υπόψη περίοδο. Ωστόσο, και οι λοιπές επενδύσεις πάγιου κεφαλαίου αυξήθηκαν με υψηλό ρυθμό. Από την άλλη πλευρά ο πληθωρισμός παρέμεινε σε χαμηλά επίπεδα για τα ελληνικά δεδομένα, ήταν όμως σταθερά υψηλότερος, σχεδόν κατά 1,5 εκατοστιαία μονάδα, από το μέσο όρο της ζώνης του ευρώ, με συνέπεια τη συνεχή απώλεια ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας.

Από τα παραπάνω είναι φανερό ότι η ιδιωτική κατανάλωση, ενισχυμένη από την άνοδο των εισοδημάτων και τη διεύρυνση του δανεισμού, και οι επενδύσεις σε κατοικίες αποτέλεσαν ουσιαστικά την κινητήρια δύναμη για την ταχεία άνοδο της οικονομικής δραστηριότητας την υπόψη περίοδο, ενώ η συμβολή της, επίσης υψηλής ανόδου των λοιπών επενδύσεων ήταν συγκριτικά μικρότερη. Καθώς όμως η εγχώρια παραγωγή δεν μπόρεσε να ανταποκριθεί ποιοτικά και ποσοτικά στην εξέλιξη της εγχώριας ζήτησης, το κενό καλύφθηκε από εισαγωγές, οι οποίες σταδιακά διεύρυναν το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Οι εισαγωγές χρηματοδοτήθηκαν με χαμηλότοκο εξωτερικό δανεισμό, τόσο του ιδιωτικού όσο και του δημόσιου τομέα της οικονομίας.

Από το 2009 έως το 2012 επικρατεί πτωτική τάση χωρίς κανένα σημάδι σταθεροποίησης έστω και προσωρινής. Εδώ σημειώνεται ότι το 2009 είχαμε την κρίση στο τραπεζικό σύστημα των ΗΠΑ, που είχε ως συνέπεια ένα νόμιμο επιπτώσεων σε παγκόσμιο επίπεδο. Αρχικά υπήρξε μια κρίση ρευστότητας των Ελληνικών τραπεζών, φανερώνοντας το πόσο εκτεθειμένες ήταν λόγω επισφαλειών σε χορηγούμενα δάνεια, με απαίτηση πολλών δισεκατομμυρίων για την ανακεφαλαιοποίησή τους. Παράλληλα ο δανεισμός του κράτους έγινε πιο ακριβώς με συνέπεια τη λήψη περιοριστικών δημοσιονομικών μέτρων τα οποία σε συνδυασμό με

την αδυναμία των τραπεζών για χορηγία νέων δανείων, δημιούργησαν μια ασφυξία ρευστότητας στην πραγματική οικονομία. Συνέπεια αυτών ήταν ο αρνητικός αντίκτυπος στο ΑΕΠ της χώρας.

Αυτές οι επιπτώσεις ήταν και απόρροια της μη επιτυχίας της χώρας να εκμεταλλευτεί τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της εισαγωγής της στο Ευρώ λόγω μη πραγματοποίησης διαρθρωτικών αλλαγών που θα άλλαζαν τη λειτουργία του κράτους, της οικονομίας και των αγορών, δημιουργώντας περιβάλλον ευνοϊκό για την ανάπτυξη. Τα αποτελέσματα διαχρονικά ήταν πενιχρά, ενώ συχνά οι όποιες προσπάθειες εγκαταλείπονταν σύντομα υπό την πίεση ισχυρών και οργανωμένων ομάδων συμφερόντων. Τα προβλήματα αυτά συγκαλύφθηκαν προσωρινά από την ταχεία άνοδο του ΑΕΠ. Οι κίνδυνοι όμως για την οικονομία από το υψηλό δημόσιο χρέος παρέμεναν και αυξάνονταν.

Στο κοινωνικό επίπεδο, η συνεχής βελτίωση των εισοδημάτων και η ευχερέστερη πρόσβαση στο δανεισμό επηρέασαν καθοριστικά την καταναλωτική συμπεριφορά. Η ταχεία άνοδος της ιδιωτικής κατανάλωσης επέδρασε θετικά στην πορεία του ΑΕΠ, περιόρισε όμως την εγχώρια αποταμίευση και επιβάρυνε υπέρμετρα το εξωτερικό ισοζύγιο. Παράλληλα, η κοινωνία εξακολούθησε να εναποθέτει ελπίδες και προσδοκίες στο κράτος. Η συλλογική αντίληψη ότι το κράτος πρέπει να φροντίζει για όλα συνέχισε να επιβιώνει και μετά την ένταξη στο ευρώ, περιορίζοντας την αυτενέργεια, την πρωτοβουλία και την ανάληψη ευθυνών. Προβληματική παρέμεινε και η σχέση της κοινωνίας με τους θεσμούς, οι οποίοι δεν θεωρήθηκαν ως η αυτονόητη βάση και κατευθυντήρια γραμμή πρακτικών και συμπεριφορών. Έτσι, όχι μόνο δεν περιορίστηκαν, αλλά και πιθανώς εντάθηκαν φαινόμενα όπως η παραοικονομία, η φοροδιαφυγή, η αυθαίρετη δόμηση και η διαφθορά, τα οποία συνέβαλαν καθοριστικά στις αρνητικές εξελίξεις.

Το έτος 2012-2013 υπάρχει μία σταθεροποίηση του δείκτη Α.Ε.Π. και από το 2013 έως το 2015 ακολουθεί πάλι πτωτική πορεία ο δείκτης. Πριν την περίοδο αυτή και στα μέσα της προηγούμενης, οι συνεχόμενες κλιμακούμενες πιέσεις στην αγορά ομολόγων και η δραματική αύξηση του κόστους δανεισμού, οδήγησαν τη Χώρα στο μηχανισμό στήριξης της ΕΕ με συμμετοχή του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου μέσω υπογραφής Μνημονίου Οικονομικών και Χρηματοπιστωτικών Πολιτικών.

Βάση των προβλέψεων του Μνημονίου, σκοπός ήταν αρχικά εμπροσθοβαρή δημοσιονομική προσαρμογή, κυρίως με οριζόντια μέτρα, που θα μείωναν το έλλειμμα και θα μηδένιζαν το πρωτογενές αποτέλεσμα. Κατά δεύτερον οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις ως προς τη λειτουργία των αγορών, με στόχο τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας και τη δημιουργία ενός επιχειρηματικού περιβάλλοντος που θα μπορούσε να προσελκύσει επενδύσεις. Ενώ τέλος στη διαφύλαξη της σταθερότητας του χρηματοπιστωτικού τομέα.

Τα αποτελέσματα βέβαια διέψευσαν τις προσδοκίες, καθώς οι διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις καθυστέρησαν λόγω των χρόνιων αδυναμιών του δημόσιου τομέα. Παράλληλα τα δημοσιονομικά μέτρα περιόρισαν την κατανάλωση, τις επενδύσεις και όξυναν την ανεργία με συνέπεια μια συνεχής ύφεση που περιόρισε ως συνέπεια το ΑΕΠ. Βέβαια σε αυτό συνέτεινε και η εμμονή στην αύξηση των φόρων αντί της μείωσης των περιττών δαπανών και της σπατάλης. Έτσι, δεν αξιοποιήθηκαν ούτε η διεθνής εμπειρία ούτε οι μελέτες που έδειχναν ότι η δημοσιονομική προσαρμογή είναι διατηρήσιμη και οδηγεί σε ταχύτερη ανάκαμψη της οικονομίας όταν βασίζεται κυρίως σε μείωση δαπανών. Η συνεχής αύξηση των φόρων δημιούργησε από την αρχή

αρνητικές προσδοκίες, οι οποίες οδήγησαν σε δυσανάλογα μεγάλη μείωση της ιδιωτικής κατανάλωσης και των επενδύσεων, με αποτέλεσμα τη βαθύτερη και πιο παρατεταμένη ύφεση. Συνοπτικά, η εφαρμογή του προγράμματος είχε μεν ορατό αποτέλεσμα στη δημοσιονομική προσαρμογή, αλλά ο τρόπος της εφαρμογής του μεγέθυνε τις συστατικές επιπτώσεις της μείωσης των δαπανών.

Για την **Ισπανία** προκύπτουν τα **εξής συμπεράσματα**:

Από το έτος 2005 έως το 2009 το Α.Ε.Π έχει μια πορεία αυξητική με μικρές διακυμάνσεις, πάνω και από το μέσο όρο των Κρατών της ΕΕ. Αυτό αντικατοπτρίζει και την κατάσταση στην πραγματική οικονομία. Η Ισπανία ως τέταρτη οικονομία στην Ε.Ε. στις αρχές της δεκαετίας που ανήκει η υπόψη περίοδος, άντλησε μεγάλα επενδυτικά κεφάλαια, όχι κατά ανάγκη αποκλειστικά μέσω οικονομικών ενισχύσεων, αναπτύσσοντας έτσι τις υποδομές της, ενώ παράλληλα οι ιδιωτικές πρωτοβουλίες υπήρξαν ουσιαστικές κυρίως στη βιομηχανική μετεξέλιξη της χώρας.

Η ανάπτυξη αυτή για χρόνια, ήταν αποτέλεσμα αφενός της ισχυρής εσωτερικής ζήτησης η οποία όμως από το 2008 παρουσιάζει σημαντική υποχώρηση, με την εξασθένηση της να οφείλεται στην μεγάλη μείωση των επενδύσεων και αφετέρου στη δημόσια κατανάλωση που εκφράστηκε μέσα από μεγάλες επενδύσεις σε σημαντικούς τομείς της οικονομίας, αλλά άρχισε να υποχωρεί από το 2009 και μετά, λόγω της μεγάλης αύξησης των δημοσίων ελλειμμάτων.

Ένας άλλος σημαντικός παράγοντας που συνετέλεσε στην αύξηση του ΑΕΠ ήταν η αύξηση του κατασκευαστικού τομέα, για τους ίδιους λόγους που αναπτύχθηκε και στην Ελλάδα, δηλαδή σε χαμηλότοκα τραπεζικά δάνεια.

Η Ισπανική βιομηχανία έπαιξε και αυτή σημαντικό ρόλο στην σταθερά αυξητική διακύμανση του ΑΕΠ, λόγω του προσανατολισμού της σε ποιοτικά και εξειδικευμένα προϊόντα, όπως στο τομέα της αυτοκινητοβιομηχανίας και των ηλεκτρικών / ηλεκτρονικών συσκευών παντός είδους. Παρόλα αυτά όμως οι εξαγωγές της Ισπανίας κυρίως προσανατολιζόνταν εντός των χωρών της ΕΕ.

Από το 2009 έως το 2012 η οικονομία οδηγείται σε καθοδική πορεία και ταλανίζεται από ύφεση, αποτέλεσμα της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, η οποία ξεκίνησε και τροφοδοτήθηκε κυρίως από το μέγεθος έκθεσης του τραπεζικού τομέα σε επισφάλειες.

Το ευνοϊκό περιβάλλον για επενδύσεις που επικρατούσε μέχρι εκείνη την περίοδο άρχισε να αντιστρέφεται, λόγω κυρίως της κατακόρυφης αύξησης των επιτοκίων δανεισμού. Παράλληλα επηρεάζεται και η ιδιωτική κατανάλωση, βασικός άξονας πάνω στον οποίο στηρίχθηκε η αύξηση του ΑΕΠ.

Από την άλλη πλευρά η κρίση στον τραπεζικό τομέα εντείνεται, αφενός λόγω της αύξησης του κόστους δανεισμού και αφετέρου κυρίως από την μεγάλη έκθεση των Ισπανικών τραπεζών σε δανειακές επισφάλειες με συνέπεια η παρούσα αξία του ενεργητικού τους να μειωθεί και η χρηματοδότηση του ενεργητικού αυτού να δυσχεραίνεται, με αποτέλεσμα τόσο τη συρρίκνωση της ρευστότητας τους όσο και τη σταδιακή μείωση των ιδίων κεφαλαίων τους, σε σημείο που να μην καλύπτονται πλέον οι ελάχιστοι δείκτες εποπτικών κεφαλαίων για πολλές τράπεζες.

Η κατάρρευση της αγοράς ακινήτων, η οποία πυροδότησε την τραπεζική κρίση αλλά η οποία γεννήθηκε και από τις δανειακές επισφάλειες, είναι ίσως ο σημαντικότερος παράγοντας της κρίσης της Ισπανίας επηρεάζοντας και το Α.Ε.Π.

Ένας άλλος σημαντικός παράγοντας που ευνόησε την έκρηξη της κρίσης ήταν η έλλειψη ανταγωνιστικότητας σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ, προς τις οποίες κατευθυνόταν το κύριο μέρος της εξαγωγικής διαδικασίας. Ως συνέπεια ήταν να επηρεαστεί και το ΑΕΠ

Από το 2013 και εντεύθεν έχουμε μια σταθερότητα στους δείκτες του Α.Ε.Π. Και γενικότερα οι επιδόσεις των μακροοικονομικών μεγεθών, κατά το έτος 2013, συνιστούν θετικές ενδείξεις, όσον αφορά την προοπτική υπέρβασης της ύφεσης και σταθεροποίησης της Ισπανικής οικονομίας σε θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης. Στην έξοδο από τη κρίση καθοριστικό ρόλο έπαιξε και η παροχή βοήθειας από το Δ.Ν.Τ και τον μηχανισμό στήριξης της Ε.Ε μέσω του προγράμματος δημοσιονομικής προσαρμογής.

Η χώρα αναγκάστηκε να λάβει περιοριστικά δημοσιονομικά μέτρα αλλά και να εφαρμόσει διαρθρωτικές αλλαγές στο δημόσιο τομέα και στο τομέα της πραγματικής οικονομίας, πολλές φορές αμφιλεγόμενα, με τίμημα τη διάσωση του τραπεζικού της τομέα. Όπως όμως φαίνεται και από τη σταθερότητα του δείκτη του Α.Ε.Π, αυτές οι διαρθρωτικές αλλαγές απέδωσαν αποτελέσματα, τουλάχιστον στον περιορισμό των παραγόντων που τροφοδοτούσαν την ύφεση της Ισπανικής οικονομίας.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η επιλογή της χώρας να μειώσει τη φορολογία των επιχειρήσεων και να διευρύνει τη φορολογική βάση, με παράλληλη πάταξη της φοροδιαφυγής, δημιουργώντας ένα ευνοϊκό περιβάλλον για ανάκαμψη της Ισπανικής βιοτεχνίας και βιομηχανίας. Σημειώνεται, ενδεικτικά, ο μειούμενος ρυθμός μείωσης του Α.Ε.Π κατά το πρώτο εξάμηνο και η εμφάνιση θετικού ρυθμού, μολονότι περιορισμένου μεγέθους, την δεύτερη περίοδο του έτους. Η εντυπωσιακή αντιστροφή του πρόσημου των τρεχουσών συναλλαγών, η σταδιακή αποκλιμάκωση του πληθωρισμού, η συγκράτηση της ανεργίας παρόλο που αυτή παραμένει σε πολύ υψηλά επίπεδα.

Τα έως τώρα στοιχεία για το 2014, καταδεικνύουν διατήρηση της θετικής πορείας της οικονομίας (αύξηση Α.Ε.Π κατά 0,4% κατά το πρώτο τρίμηνο). Σύμφωνα με εκτιμήσεις της Κεντρικής Τράπεζας της Ισπανίας, η οικονομική ανάπτυξη θα εδραιωθεί την περίοδο 2014-2015 με ετήσιες μεταβολές 1,2% και 1,7% αντιστοίχως.

Από το έτος 2015 παρατηρείται ακόμη και μια μικρή αλλά ουσιαστική για την πορεία της οικονομίας, αύξηση επενδύσεων στο κατασκευαστικό τομέα. Σύμφωνα με τις ενδείξεις, η αγορά κατοικιών τείνει να ολοκληρώσει το στάδιο προσαρμογής, εισερχόμενη σε τροχιά ομαλής λειτουργίας. Η ανάκαμψη στον κατασκευαστικό τομέα αναμένεται να εμφανιστεί, αρχικά, στο μη στεγαστικό τμήμα αυτού, εκτιμάται δε ότι θα είναι, σε κάθε περίπτωση, ήπιας μορφής.

Χαρακτηριστικό επίσης της Ισπανικής οικονομίας την περίοδο 2014-2015, εκτιμάται ότι θα είναι και η σταδιακή υποκατάσταση της εξωτερικής ζήτησης από την εσωτερική, ως κινητήριας αναπτυξιακής δύναμης. Σε κάθε περίπτωση η ανάπτυξη της εσωτερικής ζήτησης πρόκειται να έχει βραδύτερο ρυθμό, σε σύγκριση με

προηγούμενες περιπτώσεις ανάκαμψης. Αναλυτικότερη η εσωτερική ζήτηση προβλέπεται να εμφανίσει θετικό ρυθμό μεταβολής τη περίοδο 2014-2015 (0,3 % και 0,9% αντιστοίχως) για πρώτη φορά από το 2007. Εντούτοις, η αύξηση της δαπάνης των νοικοκυριών θα είναι πιο συγκρατημένη, ως αποτέλεσμα της συνεχής διαδικασίας απομόχλευσης, καθώς οι συνθήκες εξακολουθούν να παραμένουν περιοριστικές (τραπεζικές πιστώσεις, δημοσιονομική πολιτική, υψηλό ποσοστό ανεργίας). Τέλος η μεταβολή της ιδιωτικής κατανάλωσης θα διαμορφωθεί σε 1,1% το 2014 και 1,2% το 2015 από(-2,1% το 2013).

Σημαντικός παράγοντας για τη σταθεροποίηση της πορείας σε αναπτυξιακούς ρυθμούς, είναι, επίσης, η διατήρηση του θετικού κλίματος στις αγορές (γενικότερα αλλά και ειδικότερα όσον αφορά την προοπτική της ισπανικής οικονομίας), στοιχείο το οποίο έχει επιτρέψει στην Ισπανία να αντλεί χρηματοδότηση με όρους ευνοϊκότερους από ότι προηγουμένως (το περιθώριο από το γερμανικό επιτόκιο αναφοράς έχει μειωθεί στις 160 μονάδες βάσης, το Μάιο του 2014, σε σύγκριση με τις 650 μονάδες, στην κορύφωση της κρίσης τον Ιούνιο του 2012, η δε απόδοση του δεκαετούς κρατικού ομολόγου έχει διαμορφωθεί περίπου στο 3%). Επιπρόσθετα, θα πρέπει η βελτίωση αυτή των όρων κρατικού δανεισμού να μεταφερθεί και στο εγχώριο χρηματοπιστωτικό σύστημα, εξέλιξη η οποία εξαρτάται όμως σε μεγάλο βαθμό από τους ρυθμούς ολοκλήρωσης της τραπεζικής ένωσης σε Ευρωπαϊκό επίπεδο. Σημειώνεται ότι, το Δεκέμβριο του 2013, ολοκληρώθηκε το πρόγραμμα χρηματοδοτικής βοήθειας προς τον τραπεζικό τομέα της Ισπανίας στο πλαίσιο του οποίου η τελευταία έλαβε 41,4 δισ. ευρώ , μέσω του Ευρωπαϊκού μηχανισμού σταθερότητας. Τέλος η επιμήκυνση του χρονοδιαγράμματος για την επίτευξη της δημοσιονομικής αναπροσαρμογής (στόχος μείωσης του δημόσιου ελλείμματος κάτω του ορίου του 3% έως το 2016) θεωρείται ότι δίνει ένα περιθώριο για την εφαρμογή πολιτικής η οποία θα ελαχιστοποιεί , κατά το δυνατόν, τις αρνητικές επιπτώσεις στην οικονομική ανάπτυξη.

Για την **Πορτογαλία** προκύπτουν τα **εξής συμπεράσματα**:

Από το έτος 2005 έως το 2008 επικρατεί σχετική σταθερότητα στο Α.Ε.Π της χώρας με μικρές αυξομειώσεις. Αυτό αντικατοπτρίζει και την εικόνα της πραγματικής οικονομίας η οποία χαρακτηρίζεται από μια σταθερή ανάπτυξη. Υπήρξε η περίοδος όπου η Πορτογαλία μέσω των οικονομικών ενισχύσεων από την Ε.Ε. δημιούργησε δομές προς την κατεύθυνση της δημιουργίας του κατάλληλου επενδυτικού περιβάλλοντος για προσέλκυση κεφαλαίων.

Η ανάπτυξη αυτή στηρίχθηκε κυρίως στην ιδιωτική κατανάλωση αλλά και στις δημόσιες επενδύσεις, διαγράφοντας μια παράλληλη πορεία με την Ελληνική οικονομία. Είναι χαρακτηριστικό ότι μεγάλο ποσοστό του ΑΕΠ προέρχεται από την παροχή υπηρεσιών. Η διάθρωση αυτή της οικονομίας επί της ουσίας ανακυκλώνει το παραγόμενο αποτέλεσμα, παρά δημιουργεί μια δυναμική εξωστρέφεια, με συνέπεια να την κάνει ευάλωτη σε περιόδους κρίσης.

Παράλληλα στηρίχθηκε στην ανάπτυξη του κατασκευαστικού τομέα απόρροια του χαμηλότοκου δανεισμού από τις τράπεζες, δημιουργώντας βέβαια τις βάσεις για την κρίση στον τραπεζικό τομέα.

Παρόλα αυτά η Πορτογαλική οικονομία έκανε προσπάθειες για μετεξέλιξη του τομέα της παραδοσιακής μεταποιητικής βιομηχανίας σε νέους κλάδους που συνεισέφεραν στην ανάπτυξη της Πορτογαλικής οικονομίας, όπως βιομηχανία αυτοκινήτων και ανταλλακτικών, ηλεκτρονικών, ενέργειας, φαρμάκων, καθώς και νέες τεχνολογίες.

Από το 2009 έως το 2012 επικρατεί ύφεση και καθοδική πορεία του Α.Ε.Π, ως αποτέλεσμα της παγκόσμιας κρίσης αλλά και της διάρθρωσης της οικονομίας της χώρας λόγω του υψηλού εξωτερικού χρέους της στασιμότητας και των υψηλών δημοσιονομικών ελλειμμάτων.

Ειδικότερα παρατηρείται μία μείωση της ιδιωτικής κατανάλωσης και της εσωτερικής ζήτησης, παράγοντες στους οποίους στηρίχθηκε η ανάπτυξη του ΑΕΠ. Σημαντικό παράγοντα έπαιξε η μείωση των επενδύσεων αλλά και των δημόσιων δαπανών. Παράλληλα συρρικνώθηκε και η βιομηχανική και εμπορική παραγωγή.

Η μεγαλύτερη κρίση παρατηρείται στον κατασκευαστικό τομέα, που τα προηγούμενα χρόνια αποτέλεσε βασικό παράγοντα ευμάρειας, με συνέπεια να περιοριστεί παραπέρα το ΑΕΠ.

Από το 2013 έως το 2015 επικρατεί σταθερότητα στο δείκτη του ΑΕΠ της χώρας, είναι η περίοδος όπου εφαρμόζονται τα μέτρα του μηχανισμού στήριξης της ΕΕ με συμμετοχή και του ΔΝΤ.

Η αποτελεσματικότητα των μέτρων δημοσιονομικής προσαρμογής είχαν ως συνέπεια την σταδιακή σταθεροποίηση του ΑΕΠ, κυρίως λόγω της αύξησης της ιδιωτικής κατανάλωσης.

Η επιλογή αναδιάρθρωσης του δημόσιου τομέα, μέσω μείωσης και των δημοσίων δαπανών, αλλά και η επιλογή των αποκρατικοποιήσεων βοήθησαν προς την ανάκαμψη του ΑΕΠ. Προς αυτή τη κατεύθυνση συνείσφερε ουσιαστικά και ο σημαντικός περιορισμός της φοροδιαφυγής και της παραοικονομίας.

Σημαντικό ρόλο στην σταθερότητα έπαιξε και το γεγονός του μικρού ποσοστού δημοσίου χρέους σε σχέση με το ΑΕΠ, με συνέπεια πολλά κεφάλαια από το μηχανισμό στήριξης να διοχετευτούν στη στήριξη της πραγματικής οικονομίας.

3.5 Συσχετισμός-Ανάλυση δεδομένων Α.Ε.Π των χωρών του Ευρωπαϊκού νότου μεταξύ τους και σε σχέση με την Ε.Ε των 28

Παρατηρώντας το διάγραμμα του Α.Ε.Π για κάθε χώρα χωριστά σε σχέση με το συνολικό της Ε.Ε διαπιστώνουμε ότι:

Η Ισπανία είναι η μοναδική χώρα από τις προς εξέταση η οποία παρουσιάζει έως το 2009 Α.Ε.Π πάνω από το μέσο όρο της Ε.Ε. Αυτό οφείλεται κατά πρώτον στην έκρηξη του κατασκευαστικού τομέα αλλά και στην ιδιωτική κατανάλωση, η οποία σε μεγάλο ποσοστό κατευθύνθηκε προς την αγορά κατοικίας. Κατά δεύτερον στη σύσταση της οικονομίας της Ισπανίας, η οποία βασίστηκε στη βιομηχανία και στην καινοτομία και όχι στην παροχή υπηρεσιών. Επίσης σημαντικό ρόλο έπαιξε και η εξωστρέφεια της οικονομίας, έστω και αν αυτή ήταν περιορισμένη εντός της ΕΕ.

Από το 2010 όμως και για τα επόμενα 5 έτη παρουσιάζει ύφεση και μειωμένο Α.Ε.Π σε σχέση με το μέσο όρο της Ε.Ε. Αυτό θα μπορούσε να αποδοθεί κατά πρώτον στην μείωση της ιδιωτικής κατανάλωσης και ως συνέπεια στην κατάρρευση του κατασκευαστικού τομέα. Συνδυαστικά ρόλο έπαιξε και η επιδείνωση της θέσης του τραπεζικού συστήματος λόγω των επισφαλειών. Κατά δεύτερον οφείλεται στο υψηλό δημόσιο χρέος και στην ανάγκη λήψης περιοριστικών δημοσιονομικών μέτρων τα οποία βύθισαν ακόμη περισσότερο την ιδιωτική κατανάλωση. Σημαντικό είναι και το γεγονός ότι μέσω της κρίσης φάνηκε έντονα η έλλειψη ανταγωνιστικότητας της Ισπανικής οικονομίας σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ, δίνοντας μια εξήγηση για τη πτώση του υπόψη δείκτη.

Βέβαια σε σχέση με τις υπόλοιπες προς εξέταση χώρες, το ΑΕΠ της παραμένει, καθόλη τη διάρκεια από το 2005 και εντεύθεν, υψηλότερο κυρίως λόγω της ανταγωνιστικότητάς της και της καινοτομίας της σε βασικούς παραγωγικούς τομείς της οικονομίας.

Η Ελλάδα έως το 2009 παρουσιάζει σταθερότητα στο Α.Ε.Π με μικρές αυξομειώσεις όμως σε σχέση με το ευρωπαϊκό μέσο όρο είναι αρκετά πιο περιορισμένο. Αυτό οφείλεται κατά πρώτον στο γεγονός ότι η οικονομία στηριζόταν στην ιδιωτική κατανάλωση και στις δημόσιες επενδύσεις. Επίσης στο γεγονός της έλλειψης βιομηχανικής παραγωγής και καινοτομίας. Η όποια αύξηση του ΑΕΠ σε σχέση και με άλλες χώρες, όπως η Πορτογαλία, μπορούμε να πούμε ότι οφείλεται κυρίως στις δημόσιες επενδύσεις και την ευημερία στον κατασκευαστικό τομέα, λόγω του φθηνού δανεισμού.

Το 2010 και για τα επόμενα πέντε έτη η μείωση του Α.Ε.Π είναι κατακόρυφη, γεγονός που οφείλεται στις μεγάλες διαρθρωτικές αδυναμίες της χώρας στο τομέα της οικονομίας, της δημόσιας λειτουργίας και της ανταγωνιστικότητας. Επίσης στη μείωση της ιδιωτικής κατανάλωσης λόγω της δημοσιονομικής προσαρμογής αλλά και στο περιορισμό της δημόσιας δαπάνης στη προσπάθεια μείωσης των ελλειμμάτων.

Σημαντικό ρόλο έπαιξε και η αποτυχία των εφαρμοζόμενων μέτρων δημοσιονομικής προσαρμογής, στο πλαίσιο συμμετοχής στο μηχανισμό διάσωσης, τα οποία δεν μπόρεσαν να δημιουργήσουν ένα ευνοϊκό επενδυτικό περιβάλλον για ανάσχεση της πτώσης του ΑΕΠ και αντιμετώπισης της ύφεσης κυρίως λόγω της διάρθρωσης της Ελληνικής οικονομίας.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η πτώση του ΑΕΠ της Ελλάδας είναι σε μεγαλύτερο βαθμό και από χώρες, όπως η Πορτογαλία, όπου κατά τη χρονική περίοδο έως το 2009 είχαν πιο περιορισμένο ΑΕΠ, αυτό αποδεικνύει περίτρανα ότι η συνέχιση της ύφεσης περιορίζει συνεχώς το ΑΕΠ και σαφώς θα έπρεπε να υιοθετηθεί μια διαφορετική πολιτική η οποία να αντιμετωπίζει τις αιτίες της ύφεσης.

Η Πορτογαλία έως το 2010 παρουσιάζει σαφώς μικρότερο Α.Ε.Π σε σχέση με το μέσο όρο της Ε.Ε όμως είναι σχετικά σταθερό με μικρές αποκλίσεις ανά έτος. Παράλληλα είναι από τα χαμηλότερα στην ΕΕ, αποδεικνύοντας τις μεγάλες αποκλίσεις μεταξύ των οικονομιών των χωρών της ένωσης. Αυτό οφείλεται κυρίως λόγω του ότι η οικονομία της στηρίζεται στην ιδιωτική κατανάλωση, ενώ η παραγωγική διαδικασία διενεργείται κυρίως μέσω της παροχής υπηρεσιών. Κατά

δεύτερον εξαιτίας της έλλειψης ανταγωνιστικότητας λόγω και της απουσίας βιομηχανίας και καινοτομίας

Από το 2011 έως το 2015 παρουσιάζει μείωση αλλά αυτή είναι μικρότερη σε σχέση με άλλες χώρες του νότου, όπως η Ελλάδα. Αυτό οφείλεται στο μικρότερο δημόσιο χρέος σε σχέση με άλλες χώρες με συνέπεια η ακολουθούμενη πολιτική στο πλαίσιο του μηχανισμού στήριξης να ανασχέσει τη πτώση του ΑΕΠ. Αυτό αποδεικνύεται και από το γεγονός ότι παρά τα περιοριστικά δημοσιονομικά μέτρα, η ιδιωτική κατανάλωση από κάποιο σημείο και μετά άρχισε να ανακάμπτει. Επιπρόσθετα είναι συνέπεια και της επιτυχίας αντιμετώπισης των διαρθρωτικών προβλημάτων στην οικονομία και το δημόσιο τομέα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΙΣ ΕΞΑΓΩΓΕΣ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΝΟΤΟΥ

4.1 Ορισμός Εξαγωγών προϊόντων και εμπορικού ισοζυγίου

Ο όρος εξαγωγή (export) αναφέρεται στη διαδικασία μεταφοράς εγχώριων προϊόντων, εμπορευμάτων και υπηρεσιών σε μια άλλη χώρα με σκοπό την επεξεργασία, τη χρησιμοποίηση, την πώληση ή την εξαγωγή σε μια τρίτη χώρα. Αντιθέτως, με τον όρο εισαγωγή (import) αναφερόμαστε στη διαδικασία απόκτησης αγαθών - υπηρεσιών που παράγονται από κάποια άλλη χώρα αλλά χρησιμοποιούνται, μεταποιούνται, καταναλώνονται εγχώρια. Ο όρος εμπορικό ισοζύγιο από την άλλη, υποδεικνύει τη διαφορά που υπάρχει στην αξία των προϊόντων και υπηρεσιών που παράγονται εγχώρια αλλά διατίθενται στις αγορές του εξωτερικού, και στην αξία των αγαθών και υπηρεσιών που παράγονται στο εξωτερικό αλλά διατίθενται στην εγχώρια αγορά. Με λίγα λόγια, ο όρος εμπορικό ισοζύγιο ή καθαρές εξαγωγές προκύπτει από τη διαφορά της αξίας μεταξύ εξαγωγών και εισαγωγών μιας οικονομίας. Αναλυτικότερα οι καθαρές εξαγωγές οι οποίες συμβολίζονται με NX στις μακροοικονομικές εξισώσεις ορίζονται ως: $NX = X - M$, όπου X η αξία των εξαγωγών και M η αξία των εισαγωγών.

4.2 Είδη εξαγωγών

Οι εξαγωγές και οι εισαγωγές αποτελούν σημαντικές μακροοικονομικές μεταβλητές για μια οικονομία. Αναλυτικότερα, δείχνουν τις δυνατότητες μιας οικονομίας αναφορικά με τις παραγωγικές της δυνατότητες. Ειδικότερα, η ύπαρξη εμπορικού πλεονάσματος, δηλαδή η αξία των εξαγωγών να υπερβαίνει την αξία των εισαγωγών είναι θετική ένδειξη για τις παραγωγικές δυνατότητες της χώρας αλλά και για τη μεγέθυνση της χώρας. **Όσον αφορά τώρα τις εξαγωγές**, υπάρχουν δύο κύριες κατηγορίες στις οποίες διαχωρίζονται, τις εξαγωγές με συναλλαγματικές διατυπώσεις αλλά και τις εξαγωγές χωρίς συναλλαγματικές διατυπώσεις.

- Οι Εξαγωγές με συναλλαγματικές διατυπώσεις:

Στη συγκεκριμένη κατηγορία η συναλλαγή γίνεται μέσω εισαγωγής συναλλάγματος η αξία του οποίου είναι ίση με την αξία του εμπορεύματος. Οι συναλλαγές πραγματοποιούνται από τις εγχώριες εμπορικές τράπεζες οι οποίες προφανώς και υπόκεινται στον έλεγχο της κεντρικής τράπεζας.

- Εξαγωγές χωρίς συναλλαγματικές διατυπώσεις:

Οι εξαγωγές χωρίς την παρουσία συναλλαγματικών διατυπώσεων είτε:

α) Γίνονται απευθείας από τις τελωνειακές αρχές π.χ. εξαγωγή δειγμάτων για λήψη παραγγελιών μικρής αξίας, είτε:

β) Ανατίθεται στις μεσολαβούσες τράπεζες να χορηγούν σε κάθε ενδιαφερόμενο άδειες εξαγωγής χωρίς συναλλαγματικές διατυπώσεις. Σε περίπτωση σημαντικού ποσού, τα αιτήματα περνούν από την έγκριση της Επιτροπής Ρυθμίσεων θεμάτων Εξαγωγών. Ακόμα, σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία οι τράπεζες πρέπει να χορηγούν άδειες εξαγωγής εμπορευμάτων αλλοδαπής προελεύσεως που κρίνονται ακατάλληλα ή δεν ανταποκρίνονται. Επίσης πρέπει να χορηγούν άδειες εισαγωγής μηχανημάτων, άδειες εξαγωγής κενών σιδηρών κυλίνδρων, φιαλών και λοιπών ειδών συσκευασίας για πλήρωση και να επανεισαγάγει, άδειες εξαγωγής ειδών συσκευασίας στον παραλήπτη του εξωτερικού και άδειες εξαγωγής εγχώριων προϊόντων που στέλνονται σαν δείγματα προς επίδειξη και λήψη μελλοντικών παραγγελιών ή για έκθεση τους σε εκθέσεις του εξωτερικού. Τέλος:

γ) Ανατίθενται στις περιφερειακές υπηρεσίες να χορηγούν άδειες εξαγωγής εγχώριων προϊόντων.

Ωστόσο, υπάρχουν και άλλες 3 κατηγορίες εξαγωγών οι οποίες αφορούν τις καταρτιζόμενες στατιστικές του εξωτερικού εμπορίου. Οι κατηγορίες αυτές είναι οι εξής (Eurostat, 2012):

- α) Κανονικές Εξαγωγές :

Σε αυτές ανήκουν όλα τα εξαγόμενα εμπορεύματα που έχουν παραχθεί στο στατιστικό έδαφος της χώρας, ή που έχουν εισαχθεί και βρίσκονται στην ελεύθερη διάθεση των εισαγωγέων.

- β) Εξαγωγές ύστερα από τελειοποίηση στο εσωτερικό:

Σε αυτές ανήκουν τα εξαχθέντα έτοιμα προϊόντα που προέρχονται από την τελειοποίηση των εισαχθέντων με το καθεστώς της «ενεργητικής τελειοποίησης».

γ) Εξαγωγές προς τελειοποίηση στο εξωτερικό:

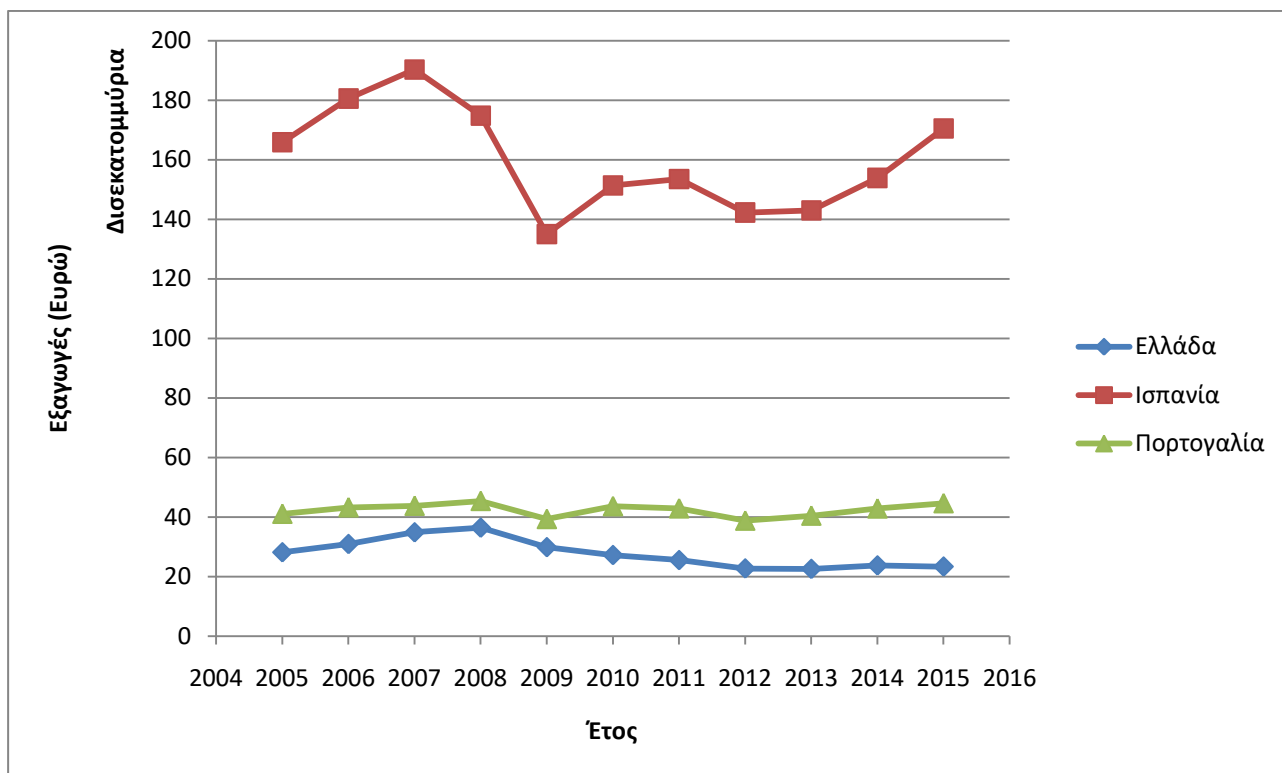
Σε αυτές ανήκουν τα αποστελλόμενα στο εξωτερικό εγχώρια προϊόντα προς τελειοποίηση και επανεισαγωγή. Στην περίπτωση αυτή ισχύει το καθεστώς της «παθητικής τελειοποίησης».

4.3 Εξαγωγές και κρίση στην Ε.Ε

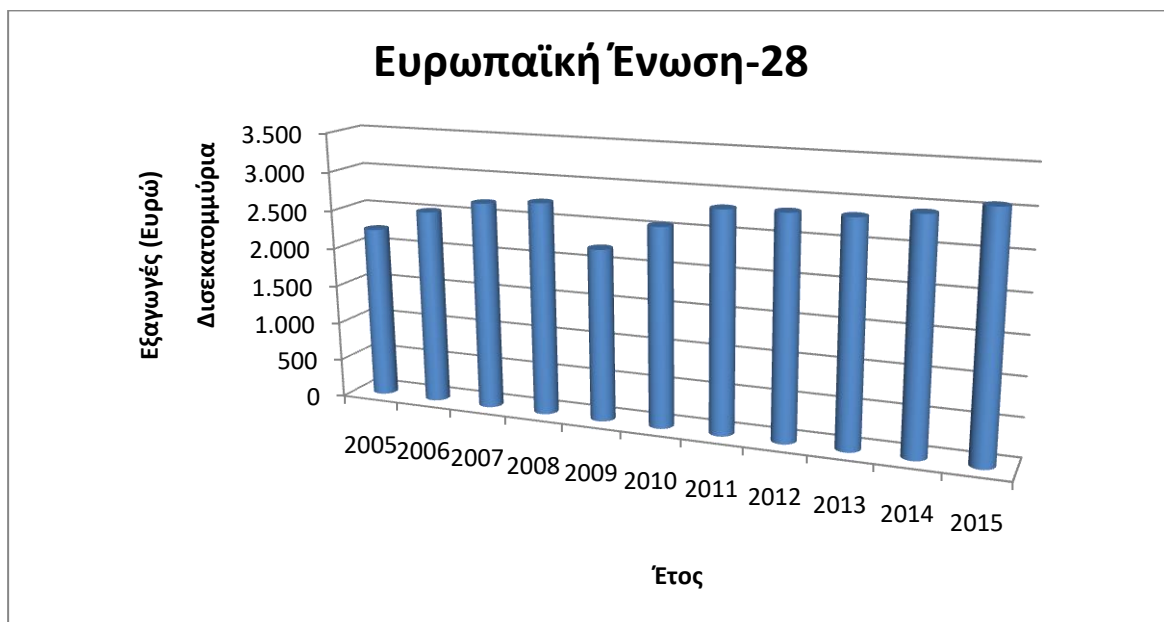
Πριν την ίδρυση της ΟΝΕ τονίσθηκε ο κίνδυνος της εμφάνισης στα κράτη μέλη της ΟΝΕ διαφορετικών διαταραχών και η αναγκαιότητα ενός σταθεροποιητικού ταμείου . Κατά το βίο της η ΟΝΕ και η ΕΕ εν γένει εκλήθη να αφομοιώσει τους ενδογενείς κραδασμούς της μετάβασης από την ΕΕ-15 στην ΕΕ-28 και της αύξησης του αριθμού των μελών της ΟΝΕ. Επίσης εκλήθη να διαχειρισθεί την επιθετική εξαγωγική πολιτική της Κίνας και των άλλων δυναμικώς αναπτυσσομένων χωρών στην ευρωπαϊκή αγορά, την κρίση πρώτων υλών και τις μεγάλες αυξήσεις στις τιμές πετρελαίου, καθώς και τη διεθνή χρηματοπιστωτική κρίση. Οι εν λόγω διαταραχές είχαν διαφορετικές επιπτώσεις στις επί μέρους χώρες της ΟΝΕ. Επί παραδείγματι, η ένταξη των νέων χωρών, οι οποίες έχουν όμοιες οικονομικές διαρθρώσεις με τις χώρες της περιφέρειας της ΕΕ-15, αλλά φθηνότερα κόστη παραγωγής, ανταγωνίζονται στις ίδιες αγορές τις χώρες του Νότου. Επίσης, προσέλκυσαν τεράστια ποσά για άμεσες επενδύσεις από τις ανεπτυγμένες χώρες της ΕΕ, εν μέρει εις βάρος των χωρών του Νότου. Από την άλλη πλευρά, οι εισαγωγές τους προέρχονται κυρίως από τις ανεπτυγμένες χώρες του Βορρά. Οι επιπτώσεις των εμπορικών συναλλαγών με την Κίνα διαφέρουν από χώρα σε χώρα και μετρώνται με όρους ελλειμμάτων ως ποσοστό του ΑΕΠ τους. Οι αυξήσεις των πρώτων υλών και των τιμών του πετρελαίου επιβαρύνουν το ισοζύγιο πληρωμών των χωρών με υψηλά ελλείμματα περισσότερο από ότι τις χώρες που έχουν ήδη πλεονάσματα ή μικρό βαθμό εξάρτησης από εισαγωγές ενέργειας.

4.4 Διαγραμματική παρουσίαση εξαγωγών Ελλάδος – Ισπανίας - Πορτογαλίας για τα έτη 2005 έως 2015

Εξαγωγές σε ευρώ

Διάγραμμα 3 (Πηγή: Euro stat)

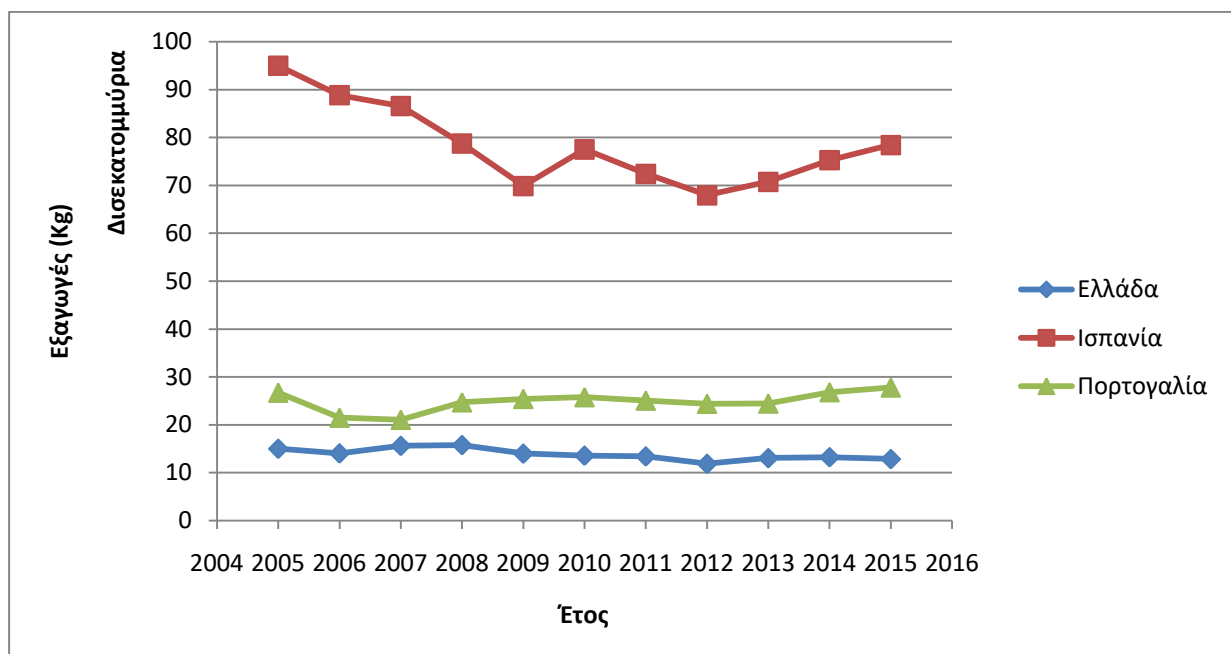

Διάγραμμα 4 (Πηγή: Euro stat)

Export Value from the EU/MS (EURO)				
ΕΤΟΣ	ΕΛΛΑΔΑ	ΙΣΠΑΝΙΑ	ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	ΕΕ 28
2005	28.162.465.683	165.884.991.278	41.086.939.490	2.232.184.068.361
2006	30.945.754.660	180.543.914.256	43.250.442.436	2.515.949.180.661
2007	34.880.370.974	190.265.939.384	43.775.127.638	2.680.939.467.986
2008	36.438.445.972	174.762.305.150	45.380.276.081	2.739.580.281.091
2009	29.874.827.012	134.979.215.259	39.341.260.562	2.213.986.469.079
2010	27.224.621.062	151.287.915.558	43.625.908.843	2.556.551.518.965
2011	25.531.997.109	153.494.411.142	42.887.385.488	2.823.363.626.283
2012	22.724.410.414	142.237.700.316	38.792.308.144	2.837.807.858.792
2013	22.567.011.117	142.916.407.633	40.462.641.650	2.839.117.699.615
2014	23.739.778.321	153.846.883.517	42.852.050.359	2.932.676.093.903
2015	23.362.001.055	170.451.907.542	44.622.031.446	3.068.319.617.990

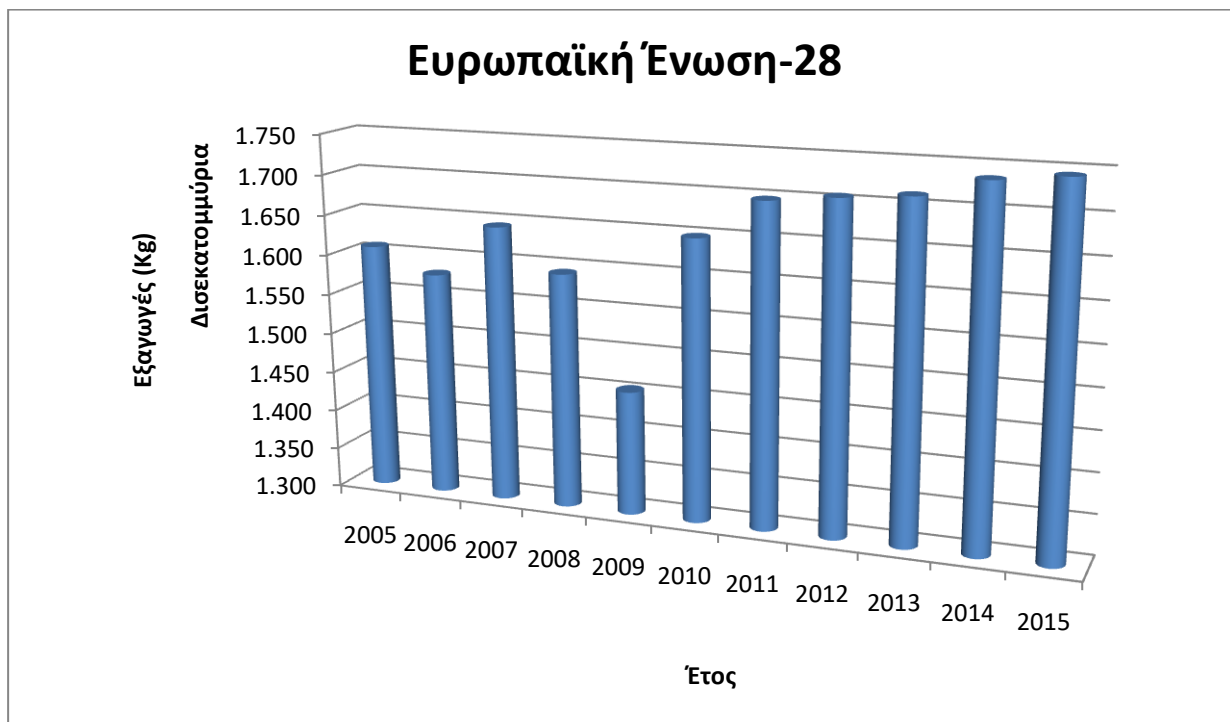
Πίνακας 4 (Πηγή: Euro stat)

Εξαγωγές σε Ποσότητα

Διάγραμμα 5 (Πηγή : Euro stat)

Διάγραμμα 6 (Πηγή : Euro stat)

Export Qty from the EU/MS (Kg)				
ΕΤΟΣ	ΕΛΛΑΔΑ	ΙΣΠΑΝΙΑ	ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΑ	ΕΕ 28
2005	14.988.755.000	94.961.012.000	26.713.765.000	1.608.602.038.000
2006	14.025.514.000	88.837.941.000	21.462.603.000	1.579.096.894.000
2007	15.588.668.000	86.557.667.000	21.025.385.000	1.644.469.194.000
2008	15.748.836.000	78.720.009.000	24.688.562.000	1.592.928.269.000
2009	13.969.774.000	69.860.189.000	25.407.156.000	1.454.790.110.000
2010	13.559.102.000	77.501.684.000	25.762.133.000	1.648.734.987.000
2011	13.397.461.000	72.377.668.000	25.051.219.000	1.697.820.191.000
2012	11.854.198.000	67.926.945.000	24.381.988.000	1.706.301.712.000
2013	13.036.729.000	70.717.989.000	24.431.030.000	1.713.124.613.000
2014	13.230.203.000	75.251.147.000	26.812.011.000	1.735.908.690.000
2015	12.840.917.000	78.419.236.000	27.797.686.000	1.744.383.694.000

Πίνακας 5 (Πηγή : Euro stat)

4.5 Συσχετισμός-Ανάλυση δεδομένων εξαγωγών για κάθε χώρα.

Από τα διαγράμματα 3-4 που απεικονίζουν τις εξαγωγές σε Ευρώ συμπεραίνουμε για κάθε χώρα χωριστά και σε σχέση με την Ε.Ε.28 τα εξής:

Για την Ελλάδα παρατηρούμε ότι για τα έτη 2005 έως και 2008 έχουμε μία μικρή αύξηση των εξαγωγών σε ευρώ της τάξης των 2 δισ. περίπου ετησίως. Η αύξηση των εξαγωγών οφείλεται κυρίως σε εξαγωγές αγροτικών προϊόντων, εξαγωγές καυσίμων και βιομηχανίας χαλυβουργίας και πλαστικών. Πρέπει να τονισθεί ότι οι εξαγωγές καυσίμων αποτελούν μέρος της διαμετακόμισής τους από την Ελλάδα προς τρίτες χώρες αφού οι εισαγωγές του κλάδου ανέρχονται σε εξίσου υψηλό ποσοστό.

Το επόμενο έτος 2009 υπάρχει απότομη πτώση εξαγωγών περίπου 7 δισ. ευρώ που οδηγεί σε απότομη ύφεση την οικονομία η οποία συνεχίζει και για τα επόμενα χρόνια με ετήσια πτώση εξαγωγών έως το έτος 2013. Αυτό συνέβη διότι η οικονομική κρίση που ξεκίνησε από τις Η.Π.Α και χτύπησε τον τραπεζικό τομέα βρήκε την Ελλάδα απροετοίμαστη και στον τομέα των εξαγωγών. Η κρίση έκανε ακόμα πιο εμφανές ότι η χώρα δεν είναι εξαγωγικά ανταγωνίσιμη διότι:

α) Το μέγεθος των επιχειρήσεων μας είναι πολύ μικρό για να αντιμετωπίσουν το διεθνή ανταγωνισμό.

β) Στους περισσότερους κλάδους υπάρχει μια προσπάθεια παραγωγής και εξαγωγής χωρίς όμως τον κατάλληλο συντονισμό και πρόγραμμα.

γ) Έλλειψη εξαγωγικής στρατηγικής σε νέες αγορές

δ) Έλλειψη έμπειρων και εξειδικευμένων στελεχών.

ε) Έλλειψη πόρων και προϋπολογισμού προώθησης των προϊόντων λόγω κρίσης τραπεζικού τομέα που οδήγησε σε πάγωμα δανεισμού των επιχειρήσεων.

Το έτος **2014** παρατηρείται μια μικρή ανάκαμψη και αύξηση των εξαγωγών κατά 1 δισ. περίπου. Γενικά θετικό αντίκτυπο στη συνολική εικόνα των ελληνικών εξαγωγών για το 2014, είχε η ισχυρή ανοδική αντίδραση του τελευταίου τριμήνου του έτους, με αποτέλεσμα να απορροφηθεί μεγάλο μέρος των πιέσεων που είχαν ασκηθεί κατά την περίοδο Σεπτέμβριος 2013- Σεπτέμβριος 2014. Σύμφωνα με την ανάλυση του Πανελληνίου Συνδέσμου Εξαγωγέων και του Κέντρου Εξαγωγικών Ερευνών και Μελετών (ΚΕΕΜ), επί των προσωρινών στοιχείων για το σύνολο του 2014, η συνολική αξία των ελληνικών εξαγωγών άγγιξε εκ νέου τα 23 δισ ευρώ με μικρή αύξηση σε σχέση με το 2013. Αξίζει να σημειωθεί ότι το 9μηνο του περασμένου έτους, οι ελληνικές εξαγωγές εμφανίζονταν μειωμένες ως και 4,6%, σε σχέση με το 9μηνο του 2013 (-2% περίπου αν εξαιρούνταν τα πετρελαιοειδή).

Η πορεία των ελληνικών εξαγωγών και το 2014 χαρακτηρίστηκε αφ' ενός από την ενίσχυση της ζήτησης εκ μέρους των ευρωπαϊκών εταίρων και αφ' ετέρου από την υποχώρηση των εξαγωγών προς άλλες παραδοσιακές αγορές για τα ελληνικά προϊόντα, όπως οι χώρες της Μ. Ανατολής και της Β. Αφρικής, αλλά και η Ρωσία μετά την επιβολή των σχετικών εμπορικών κυρώσεων. Πιο συγκεκριμένα, αυξημένες εμφανίζονται οι εξαγωγές του 2014, κατά 1,5% προς τις 27 χώρες της ΕΕ, γεγονός

που οφείλεται στη σημαντική αύξηση κατά 7,8% προς τις χώρες της Νέας Διεύρυνσης, ενώ προς τις χώρες της ΕΕ(15) η αύξηση των εξαγωγών ήταν της τάξης του 0,6%. Οι εξαγωγές προς τις χώρες της ευρωζώνης εμφανίζουν αύξηση κατά 2,2%. Επίσης, άνοδος των εξαγωγών καταγράφεται προς τις υπόλοιπες χώρες του ΟΟΣΑ (Ισπανία, Νορβηγία, Ελβετία, Τουρκία), κατά 1,8%.

Από την άλλη πλευρά, σε επίπεδο έτους 2014, παρατηρείται ελαφρά πτωτική πορεία των εξαγωγών προς τις χώρες των Βαλκανίων και προς τη Μ. Ανατολή & Β. Αφρική περιοχές που απορροφούν αξιοσημείωτο μερίδιο των ελληνικών εξαγωγών.

Μεικτές τάσεις καταγράφονται προς γεωγραφικές περιοχές με χαμηλότερο όγκο εξαγωγών. Ανά μερίδιο στις συνολικές εξαγωγές, αναφέρεται η μείωση προς τις χώρες της Β. Αμερικής και η σημαντική μείωση προς την Κίνα και τη Λατινική Αμερική. Αντίθετα, μεγάλη αύξηση καταγράφεται προς τη Ν. Α. Ασία τις Άλλες Αναπτυγμένες Χώρες (Ιαπωνία, Αυστραλία, Ν. Ζηλανδία) προς τις χώρες της Αφρικής και προς την Ινδία

Σε ότι αφορά τις κορυφαίες αγορές για τα ελληνικά προϊόντα, οι μεταβολές ήταν σχετικά περιορισμένες. Η Τουρκία εξακολουθεί να βρίσκεται στην πρώτη θέση σε ότι αφορά τους προορισμούς των ελληνικών εξαγωγίμων προϊόντων. Ακολουθούν κατά σειρά η Ιταλία, η Γερμανία, η Βουλγαρία, η Κύπρος ενώ στην 6η θέση (από την 8η) ανήλθε το Ηνωμένο Βασίλειο. Σταθερά στην 7^η θέση διατηρήθηκαν οι Εφοδιασμοί Πλοίων από Τρίτες Χώρες, ακολουθούμενοι από τις ΗΠΑ. Την πρώτη δεκάδα συμπληρώνουν η Σ. Αραβία (9^η θέση από 21^η το 2013) και η Αίγυπτος (10^η από 14^η το 2013). Αντίθετα, εκτός πρώτης δεκάδας βρέθηκε το Γιβραλτάρ (από την 6^η θέση του 2013) και η Λιβύη που υποχώρησε στην 29^η θέση.

Το έτος **2015** καταγράφεται ιστορικό ρεκόρ για τις Ελληνικές εξαγωγές καθώς εξήχθησαν προϊόντα αξίας 16,6 δισ. ευρώ χωρίς τον υπολογισμό των πετρελαιοειδών. Παρόλα αυτά η πίεση που ασκείται από την επιβολή των capital controls στις τράπεζες οδήγησε στην πτώση των εξαγωγών κατά 5%. Την περαιτέρω ένταση των πιέσεων στο εξωτερικό εμπόριο της χώρας, ως συνέπεια και των κεφαλαιακών ελέγχων, επιβεβαιώνεται και από τα προσωρινά στοιχεία της ΕΛ-ΣΤΑΤ για το Νοέμβριο του 2015, προοιωνίζοντας συνολικές απώλειες στα επίπεδα του 5% σε ετήσια βάση. Σύμφωνα, με ανάλυση του Πανελληνίου Συνδέσμου Εξαγωγέων και του Κέντρου Εξαγωγικών Ερευνών και Μελετών (ΚΕΕΜ), και της Ευρωπαϊκής στατιστικής αρχής για το 11μηνο της περυσινής χρονιάς προκύπτει μείωση της συνολικής αξίας των ελληνικών εξαγωγών κατά 5,5% στα 23,36 δις ευρώ έναντι 23,73 δις ευρώ του 11μήνου του 2014.

Για την Ισπανία παρατηρούμε ότι από το 2005 έως το 2007 έχει άνοδο στις εξαγωγές τις τάξεις των 10 δισ. περίπου. Αυτό οφείλεται κυρίως: α) στην ένταξη της χώρας στην Ευρωζώνη με την ευεργετική επιρροή του ευρώ, το οποίο αύξησε την εξωστρέφεια της Ισπανικής οικονομίας. β) Η Ισπανία με σαφώς καλύτερο εξαγωγικό τομέα σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες του νότου σε τομείς όπως η αγροτική παραγωγή, αλιεία, κατασκευαστικός τομέας, βιομηχανία αυτοκινήτων και ηλεκτρικών ειδών.

Το 2008 -2009 παρατηρείται μεγάλη πτώση στις εξαγωγές περίπου 56 δισ. Αυτό οφείλεται στην οικονομική κρίση του τραπεζικού τομέα που ξεκίνησε από τις Η.Π.Α επηρέασε τις ισπανικές τράπεζες και ευρύτερα τις ευρωπαϊκές οικονομίες οι οποίες

είναι οι κύριοι εισαγωγής των Ισπανικών προϊόντων με αποτέλεσμα την ραγδαία πτώση των εξαγωγών της.

Το 2010-2011 παρουσιάζει μια μικρή ανάκαμψη η Ισπανική οικονομία και άνοδο στις εξαγωγές η οποία όμως είναι προσωρινή επιστρέφοντας πάλι σε πτώση των εξαγωγών το 2012. Η προσωρινή αυτή ανάκαμψη των εξαγωγών οφείλεται κυρίως στη μεγάλη σημασία που έχει η κατηγορία των αυτοκινήτων και οχημάτων στην Ισπανική οικονομία. Η εν λόγω κατηγορία κατέχει από τα μεγαλύτερα μεγέθη του συνολικού μεγέθους των εξαγωγών και είναι μακράν η σπουδαιότερη εκ των εξαγωγών που πραγματοποιούνται κυρίως σε χώρες της Ε.Ε αλλά και σε τρίτες χώρες (με εξαίρεση τις ΗΠΑ). Ο δυναμισμός αυτής της κατηγορίας προήλθε από επενδύσεις ξένων αυτοκινητοβιομηχανιών που πραγματοποιήθηκαν μετά την ένταξη της Ισπανίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση με στόχο να εκμεταλλευτούν τα πλεονεκτήματα που παρουσίαζε ο οικονομικός χώρος της Ισπανίας (εγγύτητα στην ανεπτυγμένη Ευρώπη, βελτιούμενες υποδομές, χαμηλό εργατικό κόστος συγκριτικά με τις αγορές που στόχευαν να κατευθύνουν την παραγωγή τους). Τοιουτοτρόπως τα συγκεκριμένα προϊόντα παράγονται συμπληρωματικώς εκείνων που κατασκευάζονται κυρίως στην Γαλλία, Γερμανία και Ηνωμένο Βασίλειο.

Τη τριετία 2013-2015 υπάρχει ανάκαμψη και αύξηση των εξαγωγών της χώρας βασιζόμενη πρωτίστως στους βασικούς πυλώνες της Ισπανικής οικονομίας. Η εσωτερική ζήτηση παρέμεινε η κινητήρια δύναμη ανάπτυξης, με θετική συμβολή στην αύξηση του ΑΕΠ και της παραγωγικότητας σε σχέση με τα προηγούμενα έτη. Η κατανάλωση των νοικοκυριών, οι επενδύσεις και οι εξαγωγές ήταν οι συντελεστές με τη μεγαλύτερη συμβολή στην αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας τη τελευταία τριετία, στους οποίους προστέθηκε, έπειτα από έτη μειώσεων/στασιμότητας, η άνοδος της δημόσιας κατανάλωσης και των δημόσιων επενδύσεων. Η κατανάλωση των νοικοκυριών αυξήθηκε, ως συνέπεια της βελτίωσης των βασικών προσδιοριστικών παραγόντων της (εισοδήματα, φορολογικές μειώσεις, τιμή ενέργειας, αξία κινητής και ακίνητης περιουσίας), ως απόρροια των δημοσιονομικών μέτρων που έλαβε η χώρα σε συνεργασία με το Δ.Ν.Τ και την Ε.Ε . Η αύξηση των επιχειρηματικών επενδύσεων , αντανάκλα την γενικότερη βελτίωση των οικονομικών προσδοκιών και την αυξανόμενη ζήτηση Ισπανικών προϊόντων στο εξωτερικό. Οι δημόσιες επενδύσεις παρουσίασαν αύξηση. Σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη είχε η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της ισπανικής οικονομίας, ως συνέπεια της προσαρμογής των τιμών στις αγορές αγαθών και υπηρεσιών και των καλύτερων όρων χρηματοδότησης του δημόσιου και ιδιωτικού τομέα. Η υψηλότερη ανταγωνιστικότητα προσέδωσε δυναμική στις εξαγωγές, η οποία μεταφράστηκε σε αύξηση της εσωτερικής ζήτησης και της απασχόλησης. Η τελευταία, με τη σειρά της, επέφερε αύξηση του διαθέσιμου εισοδήματος και βελτίωση του κλίματος εμπιστοσύνης.

Για την Πορτογαλία παρατηρούμε ότι από το 2005-2008 υπάρχει μικρή αλλά σταδιακή αύξηση εξαγωγών 2 με 3 δις. ανά έτος περίπου. Η αύξηση των εξαγωγών

οφείλεται όχι μόνο στις επιδόσεις στις αγορές της ΕΕ αλλά και σε τρίτες χώρες. Κατά το 2005 η χώρα της ΕΕ απορρόφησαν το 79,8% των πορτογαλικών εξαγωγών, ποσοστό που κατά το υπό εξέταση έτη παρουσίαζε μικρές αυξομειώσεις.

Ιδιαίτερα όσον αφορά στις πέντε αφρικανικές χώρες με επίσημη γλώσσα την πορτογαλική (πρώην αποικίες), γνωστές εδώ ως χώρες PALOP, οι πορτογαλικές εξαγωγές αυξήθηκαν κατά 43,7%, κυρίως λόγω της αύξησης κατά 80% των εξαγωγών προς την Αγκόλα, η οικονομία της οποίας αναπτύχθηκε ραγδαία κατά το 2006 λόγω των εσόδων από τις εξαγωγές πετρελαίου.

Οι πορτογαλικές εξαγωγές κατά το 2006 απαρτίσθηκαν κυρίως από αυτοκίνητα, μηχανές και συσκευές, ορυκτά καύσιμα και ενδύματα. Η μεγαλύτερη αύξηση σημειώθηκε στις κατηγορίες των ορυκτών καυσίμων, των μηχανών, των πλαστικών υλών και των αυτοκινήτων. Τα εξαχθέντα προϊόντα χαμηλής τεχνολογίας (κλωστοϋφαντουργικά, δέρματα, υποδήματα), όπως και τα προϊόντα μέσης τεχνολογίας (αυτοκίνητα, ηλεκτρικές μηχανές και συσκευές, τηλεπικοινωνιακό υλικό, φαρμακευτικά και ιατρικά μηχανήματα) συμμετείχαν με μικρότερο ποσοστό επί του συνόλου. Οι εξαγωγές χαρακτηρίζονται από σημαντική αύξηση στις κατηγορίες καυσίμων (47,7%), Μηχανημάτων (22,2%) και βιομηχανικών προϊόντων (15,6%).

Όσον αφορά στις χώρες προορισμού, σημειώνουμε ότι: αυξήθηκαν οι πορτογαλικές εξαγωγές προς παραδοσιακές αγορές των πορτογαλικών προϊόντων και κυρίως υπήρξε άνοδος των εξαγωγών αυτοκινήτων προς τη Γερμανία, προϊόν που σημείωσε πτώση στις αγορές της Ισπανίας, των ΗΠΑ, του Βελγίου και του Ηνωμένου Βασιλείου. Σημαντική υπήρξε η αύξηση των εξαγωγών μετάλλων προς την Ισπανία, καυσίμων στις ΗΠΑ, μηχανημάτων και συσκευών στη Σιγκαπούρη.

(πηγή: Στατιστική Υπηρεσία Πορτογαλίας)

Το 2009 παρουσιάζει μια απότομη πτώση εξαγωγών κατά 6 δισεκατομμύρια, σαφώς επηρεασμένη η Πορτογαλική οικονομία από την οικονομική κρίση του τραπεζικού τομέα των Η.Π.Α που επηρέασε αρκετές χώρες της Ε.Ε συμπεριλαμβανομένης και της Ισπανίας. Η κρίση στην Ισπανία επηρέασε αρκετά της εξαγωγές της Πορτογαλίας καθότι είναι από τους κυριότερους εξαγωγικούς εταίρους της. Ιδιαίτερα επλήγησαν οι τομείς των βιομηχανικών προϊόντων και της αυτοκινητοβιομηχανίας καθώς μεγάλο μέρος των εξαρτημάτων των αυτοκινήτων κατασκευάζονται στην Πορτογαλία για λογαριασμό της Ισπανικής αυτοκινητοβιομηχανίας. Τέλος το 2009 είναι το έτος της απαρχής της πτωτικής πορείας της πορτογαλικής οικονομίας η οποία θα την οδηγήσει δυο χρόνια αργότερα στην ανάγκη βοήθειας από το Δ.Ν.Τ και του μηχανισμού στήριξης της Ε.Ε.

Το 2010 η οικονομία της χώρας ανακάμπτει και παρουσιάζει αύξηση εξαγωγών. Αυτή η αύξηση όμως είναι πρόσκαιρη αφού από το 2011-2012 παρουσιάζει πάλι πτώση. Αυτή η πρόσκαιρη αύξηση οφείλεται κυρίως στην αυτοκινητοβιομηχανία και στην κατασκευή βιομηχανικών προϊόντων, με κύριους αγοραστές τις χώρες της Ε.Ε.

Από το 2013 έως το 2015 οι εξαγωγές σταθεροποιούν τη καθοδική τους πορεία και παρουσιάζουν αύξηση κατά 2 δισεκατομμύρια ετησίως. Το έτος 2013 για πρώτη φορά η Πορτογαλία επέτυχε πλεόνασμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών της, έναντι ελλείμματος σε σχέση με τα προηγούμενα έτη. Οι εξαγωγές αγαθών αυξήθηκαν, σε αντίθεση με το 2012 οπότε είχαν συρρικνωθεί, μη συμπεριλαμβανομένων των καυσίμων. Το εμπορικό έλλειμμα μειώθηκε περίπου κατά σε σχέση με το προηγούμενο έτος.

Οι εξαγωγές αγαθών, όσον αφορά τους βασικούς πελάτες της Πορτογαλίας στο εμπόριο αγαθών, η Ισπανία παραμένει με ποσοστό 23,6% ο βασικός προορισμός των πορτογαλικών εξαγωγών, ενώ ακολουθεί η Γερμανία, η Γαλλία και η Αγκόλα. Μόνον η Ισπανία, η Γερμανία και η Γαλλία απορροφούν δε το 47% των πορτογαλικών εξαγωγών, ενώ το 70,2% αυτών προορίζεται σε χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Οι πορτογαλικές εξαγωγές αγαθών αφορούν, κυρίως, μηχανές και συσκευές, οχήματα και υλικό μεταφορών, ορυκτά καύσιμα, κοινά μέταλλα, πλαστικά, χημικά, αγροτικά και τρόφιμα. Οι πέντε σημαντικότερες κατά αξία κατηγορίες δε, συνιστούν το 51% περίπου του συνόλου των εξαγωγών.

Τέλος σημαντικό ρόλο στις εξαγωγές διαδραματίζουν και οι εξαγωγές υπηρεσιών. Σε αντίθεση με το εμπόριο αγαθών, στο εμπόριο υπηρεσιών ο σημαντικότερος πελάτης της Πορτογαλίας δεν είναι η Ισπανία αλλά το Ην. Βασίλειο. Έπονται κατά φθίνουσα σειρά αξίας εισαγωγών η Γαλλία, η Ισπανία, η Γερμανία, η Αγκόλα και οι ΗΠΑ. Το 45% των εξαγωγών αφορά τουριστικές υπηρεσίες και ακολουθούν οι κατηγορίες των μεταφορών και άλλων υπηρεσιών παρεχόμενων από επιχειρήσεις.

Από τα διαγράμματα 5-6 που απεικονίζουν τις εξαγωγές σε ποσότητα συμπεραίνουμε για κάθε χώρα χωριστά και σε σχέση με την Ε.Ε.28 τα εξής:

Για την Ελλάδα παρατηρούμε ότι για τα έτη 2005 έως και 2008 έχουμε μία μικρή αυξομείωση των εξαγωγών σε ποσότητα (kg) ανά έτος. Χωρίς όμως να επηρεάζεται τόσο η εξαγωγική αύξηση σε ευρώ.

Το επόμενο έτος 2009 υπάρχει απότομη πτώση εξαγωγών που οδηγεί σε απότομη ύφεση την οικονομία η οποία συνεχίζει και για τα επόμενα χρόνια με ετήσια πτώση εξαγωγών έως το έτος 2012. Η κρίση επηρέασε και τις εξαγωγές σε ποσότητα τόσο όσο και σε ευρώ κάνοντας εμφανείς τις αδυναμίες της Ελληνικής οικονομίας. Τα έτη 2013 - 2014 παρατηρείται μια μικρή ανάκαμψη και αύξηση των εξαγωγών λόγω της αύξησης εξαγωγής αγροτικών προϊόντων σε Ρωσία. Το 2015 όμως επικρατεί πάλι ύφεση και πτώση εξαγωγών.

Για την Ισπανία η οποία έχει τον μεγαλύτερο όγκο εξαγωγών από τις υπόλοιπες χώρες παρατηρούμε ότι από το 2005 έως το 2012 έχει πτώση των εξαγωγών εκτός από μια πρόσκαιρη μικρή άνοδο το 2010. Από το 2013 - 2015 αυξάνονται οι εξαγωγές και η Ισπανική οικονομία εισέρχεται σε τροχιά ανάπτυξης και πάλι.

Για την Πορτογαλία παρατηρούμε ότι από το 2005-2007 υπάρχει μικρή μείωση εξαγωγών σε ποσότητα χωρίς να επηρεάζει το μέσο όρο εξαγωγών που αυξάνεται λόγω της αύξησης των εξαγωγών σε ευρώ. Το 2008 παρουσιάζει αύξηση κατά 3 δισεκατομμύρια βασιζόμενη στις εξαγωγές του βιομηχανικού τομέα. Τα επόμενα 3 έτη 2009-2011 οι εξαγωγές παραμένουν σε σχετικά σταθερό επίπεδο με ελάχιστες μεταβολές. Το 2012 οι εξαγωγές υποχωρούν για να δώσουν τη σκυτάλη στην άνοδο τους από το 2013 έως το 2015.

4.6 Συσχετισμός-Ανάλυση δεδομένων εξαγωγών των χωρών του Ευρωπαϊκού νότου μεταξύ τους και σε σχέση με την Ε.Ε των 28

Η Ε.Ε των 28 κρατών μελών τη δεκαετία 2005 -2015 παρουσιάζει συνεχώς αύξηση εξαγωγών σε δισ. ευρώ εκτός του έτους 2009 που παρατηρείται μια μικρή πτώση.

Ο οικονομικός κύκλος της Ελλάδας είναι απειροελάχιστος μπροστά σε αυτόν της Ε.Ε συνεπώς και οι εξαγωγές της. Από τα στατιστικά στοιχεία συμπεραίνουμε ότι: Από το 2005 έως το 2008 η Ελλάδα ακολουθεί ανοδική πορεία στις εξαγωγές τόσο σε ευρώ όσο και σε ποσότητα ακολουθώντας την ανοδική πορεία που παρουσιάζει η Ε.Ε των 28 κρατών μελών. Όμως το 2009 η Ελλάδα παρουσιάζει πτώση στις εξαγωγές η οποία είναι συνεχόμενη έως το 2015 με μικρές αυξομειώσεις ανά έτος την ίδια στιγμή που οι εξαγωγές σε ευρώ της Ε.Ε παρουσιάζουν συνεχώς άνοδο. Η Ελλάδα παρουσιάζει αδυναμία να ακολουθήσει το σύνολο των χωρών της ένωσης και βυθίζεται συνεχώς σε ύφεση σε αντίθεση με το σύνολο της ένωσης που παρουσιάζει ανάπτυξη.

Ο οικονομικός κύκλος της Πορτογαλίας είναι μεγαλύτερος από της Ελλάδος αλλά συγκριτικά με της Ε.Ε των 28 είναι και αυτός απειροελάχιστος συνεπώς και οι εξαγωγές της. Από τα στατιστικά στοιχεία συμπεραίνουμε ότι: Από το 2005 έως το 2008 η εξαγωγική δράση της Πορτογαλίας συμβαδίζει με της Ε.Ε των 28 και παρουσιάζει αύξηση μόνο στο τομέα των εξαγωγών σε ευρώ . Στις εξαγωγές μετρούμενες σε ποσότητα (kg) παρουσιάζει πτώση από το 2005-2007 και άνοδο μόνο το 2008. Τα έτη 2009-2015 οι εξαγωγές τόσο σε ευρώ όσο και σε ποσότητα παρουσιάζουν αυξομειώσεις ανά έτος μη ακολουθώντας τον μέσο όρο εξαγωγών της Ε.Ε ο οποίος αυξάνεται κάθε έτος.

Ο οικονομικός κύκλος της Ισπανίας είναι ο μεγαλύτερος σε σχέση με αυτούς των άλλων χωρών του Ευρωπαϊκού νότου και ένας από τους μεγαλύτερους στην ένωση των 28 κρατών μελών. Στις Ισπανικές εξαγωγές παρατηρούμε κάτι το εντελώς διαφορετικό από τις υπόλοιπες χώρες του νότου, ότι οι εξαγωγές σε ευρώ και σε ποσότητα έχουν διαφορές μεταξύ τους και δεν συμπίπτουν - συμβαδίζουν στην αυξομείωση αλλά δεν ακολουθούν φυσικά και τον Ε.Ε μέσο όρο εξαγωγών, ο οποίος γενικά τη δεκαετία 2005-2015 παρουσιάζει αύξηση. Το 2005-2009 οι εξαγωγές της Ισπανίας σε ποσότητα (kg) παρουσιάζουν συνεχή πτώση ενώ σε Ευρώ το 2005-2007 αυξάνονται και το 2008-2009 μειώνονται. Το 2010 οι εξαγωγές τόσο σε ποσότητα όσο και σε ευρώ αυξάνονται ενώ το 2011 σε ποσότητα μειώνονται ενώ σε ευρώ αυξάνονται. Το 2012 οι εξαγωγές σε ποσότητα και σε ευρώ μειώνονται. Τα έτη 2013-2015 οι εξαγωγές αυξάνονται και σε ποσότητα (kg) και σε Ευρώ .

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΑΝΕΡΓΙΑ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΝΟΤΟΥ

5.1 Έννοια-Ορισμός ανεργίας

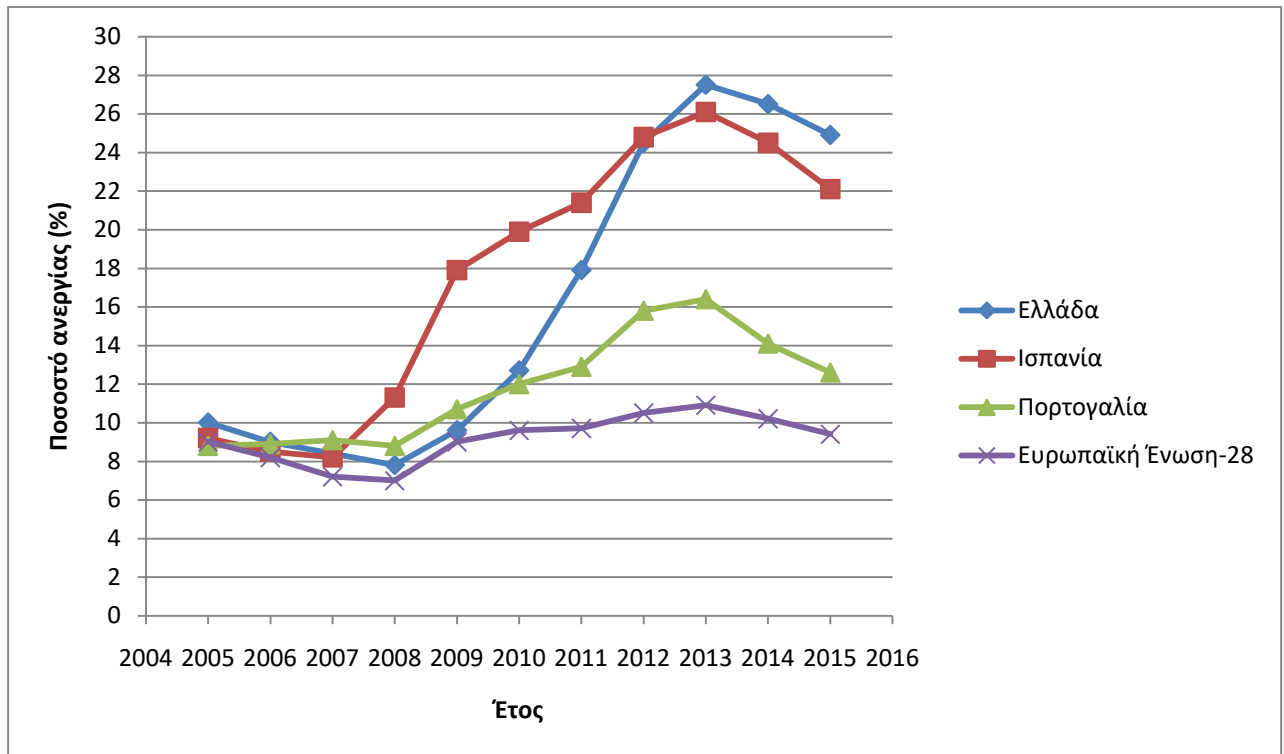
Σε κάθε οικονομία ο πληθυσμός διακρίνεται στον οικονομικά ενεργό και στον οικονομικά μη ενεργό. Ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός αποτελεί το εργατικό δυναμικό της οικονομίας και περιλαμβάνει τα άτομα εκείνα τα οποία είναι ικανά προς εργασία και ταυτόχρονα θέλουν να εργαστούν. Τα άτομα εκείνα τα οποία δεν μπορούν να εργαστούν, για παράδειγμα, μικρά παιδιά, ηλικιωμένοι, ασθενείς, στρατιώτες κλπ., δεν ανήκουν στο εργατικό δυναμικό. Επίσης άτομα τα οποία μπορούν να εργαστούν, αλλά για διάφορους λόγους δε θέλουν, για παράδειγμα, τεμπέληδες, δεν ανήκουν στο εργατικό δυναμικό. Συνεπώς, τα άτομα τα οποία δεν μπορούν ή δε θέλουν να εργαστούν αποτελούν τον οικονομικά μη ενεργό πληθυσμό.

Η **ανεργία** είναι η κατάσταση ενός ατόμου, που, ενώ είναι ικανό, πρόθυμο και διαθέσιμο να απασχοληθεί, δεν δύναται να βρει εργασία. Η ανεργία ορίζεται ως το πηλίκο των ανέργων μιας περιοχής προς το συνολικό εργατικό δυναμικό σε αυτήν και εκφράζεται ως ποσοστό επί τοις εκατό του εργατικού δυναμικού της συγκεκριμένης περιοχής, της οποίας το εργατικό δυναμικό συνίσταται από το άθροισμα των ατόμων που είναι άνεργα και απασχολούμενα στην συγκεκριμένη περιοχή.

Το Διεθνές Γραφείο Εργασίας ορίζει με τον όρο άνεργος το σύνολο των πολιτών που υπάρχουν χωρίς εργασία, είναι διαθέσιμοι να εργαστούν και βρίσκονται σε αναζήτηση εργασίας. Πιο κατανοητά: όλοι εκείνοι που αναζητούν εργασία και αδυνατούν να βρουν. Η πρώτη και τρίτη προϋπόθεση αναφέρεται σε αμειβόμενη εργασία και οι δυο προϋποθέσεις βρίσκονται σε αρμονία με τους ορισμούς του ενεργού και ανενεργού πληθυσμού γιατί δεν στηρίζονται στον διαχωρισμό μεταξύ της εργασίας και μη εργασίας, αλλά ανάμεσα στην αμειβόμενη και στη μη αμειβόμενη. Εργασία μη αμειβόμενη, όσο εντατική και αν είναι, δεν εξέρχεται του ορισμού του μη ενεργού πληθυσμού. Ανεργία δεν σημαίνει απουσία εργασίας, αλλά απουσία αμειβόμενης εργασίας. Δεν θεωρείται άνεργος σύμφωνα με τον ορισμό αυτό, κάποιος που αναζητούσε εργασία αλλά δεν βρήκε μέσα σε ένα χρονικό διάστημα και απογοητευμένος σταμάτησε τις προσπάθειες. Παρομοίως, ισχύει και για όσους που πάρα την προτίμησή τους και τις συνεχείς προσπάθειες να αποκτήσουν τη συνήθη 40ώρη εβδομαδιαία απασχόληση βρήκαν μόνο μερική απασχόληση. Δεν θεωρούνται άνεργοι ούτε και εκείνοι οι πολίτες οι οποίοι έχουν απασχόληση που δεν ανταποκρίνεται στην αξία της εργατικής τους δύναμης (αφού εκτιμηθεί ανάλογα με το εκπαιδευτικό επίπεδο, την πείρα κλπ).

5.2 Διαγραμματική παρουσίαση ανεργίας Ελλάδος – Ισπανίας - Πορτογαλίας για τα έτη 2005 έως 2015

Διάγραμμα7 (Πηγή: Euro stat)

	Ελλάδα	Ισπανία	Πορτογαλία	ΕΕ-28
2005	10	9,2	8,8	9
2006	9	8,5	8,9	8,2
2007	8,4	8,2	9,1	7,2
2008	7,8	11,3	8,8	7
2009	9,6	17,9	10,7	9
2010	12,7	19,9	12	9,6
2011	17,9	21,4	12,9	9,7
2012	24,5	24,8	15,8	10,5
2013	27,5	26,1	16,4	10,9
2014	26,5	24,5	14,1	10,2
2015	24,9	22,1	12,6	9,4

Πίνακας 6 (Πηγή: Euro stat)

5.3 Συσχετισμός - Ανάλυση Δεδομένων Ανεργίας για κάθε Χώρα.

Από το διάγραμμα 7 και τον πίνακα 6 εξάγονται τα εξής συμπεράσματα:

Για την Ελλάδα: από το **2005 έως το 2008** παρουσιάζεται πτώση της ανεργίας συνεπώς και οικονομική ανάπτυξη. Αυτό οφείλεται κυρίως στην αύξηση του Α.Ε.Π λόγω της αυξημένης εσωτερικής κατανάλωσης και την ανάπτυξη του κατασκευαστικού τομέα.

Το 2009 όμως παρατηρείται απότομη αύξηση της ανεργίας και απότομη εισαγωγή της χώρας σε ύφεση από ανάπτυξη. Η ύφεση αυτή συνεχίζεται όλο και με μεγαλύτερο ρυθμό **έως το 2013** κρίνοντας από την ετήσια μεγάλη άνοδο του οικονομικού δείκτη της ανεργίας. Η αύξηση της ανεργίας επηρεάστηκε σαφώς από την κρίση του τραπεζικού τομέα που ξεκίνησε από τις Η.Π.Α. Οι τράπεζες για να μην πτωχεύσουν μπήκαν σε μηχανισμό ανακεφαλαιοποίησής τους με ταυτόχρονη χρηματοδότηση από Ε.Κ.Τ και Δ.Ν.Τ. Επεβλήθησαν αυστηροί όροι στις τραπεζικές συναλλαγές τόσο στο εσωτερικό με περιορισμό ορίου ανάληψης μετρητών όσο και στο εξωτερικό με μεταφορά εμβασμάτων. Αυτό είχε ως συνέπεια τη διάσωση των τραπεζών τουλάχιστον των μεγαλύτερων (οι μικρότερες ενσωματώθηκαν στις μεγαλύτερες) αλλά είχε αποτέλεσμα δημιουργίας ασφυκτικού κλίματος για επενδύσεις και δανειοδότηση επιχειρήσεων. Οι επιχειρήσεις μη μπορώντας να ανταπεξέλθουν στις αυξημένες υποχρεώσεις τους με ταυτόχρονη έλλειψη εσόδων και δανεισμού από τράπεζες άρχισαν να κηρύσσουν πτώχευση σχεδόν μαζικά μετά από λίγα χρόνια κρίσης. Όσες επιχειρήσεις άντεξαν σε αυτό το ασφυκτικό επιχειρηματικό κλίμα υπέκυψαν τελικά στον ανταγωνισμό καθώς μέσω κρίσης καθίσταται αδύνατο να ανταγωνιστούν επιχειρήσεις άλλων χωρών αλλά και κρατών μελών της Ε.Ε χωρίς κρίση και με σαφώς ευνοϊκότερο επιχειρηματικό περιβάλλον.

Μόλις από το 2014 και το 2015 παρουσιάζει μικρή μείωση ανεργίας η οποία όμως παραμένει σε πολύ υψηλά επίπεδα για να πούμε ότι πέρασε σε περίοδο ανάπτυξης. Επίσης πρέπει να τονισθεί ότι η Ελλάδα είναι η χώρα μέλος της Ε.Ε με το μεγαλύτερο ποσοστό σε ανεργία νέων σχεδόν σε όλη τη διάρκεια της κρίσης έως σήμερα. Η υψηλή ανεργία των νέων αποτελεί μια κατάσταση που διαρκεί εδώ και δεκαετίες, μια κατάσταση με δραματικές συνέπειες, όχι απλώς οικονομικές, αλλά κοινωνικές, πολιτικές και ψυχολογικές

Η Ισπανία σε σχέση με την Ελλάδα παρουσιάζει μείωση της ανεργίας από **το 2005 έως το 2007** κυρίως λόγω του βιομηχανικού της κλάδου και εισέρχεται σε περίοδο κρίσης νωρίτερα κατά ένα έτος δηλαδή το 2008.

Η αύξηση της ανεργίας είναι συνεχόμενη από **το 2008 έως το 2013** με ραγδαίο ρυθμό. Οι Ισπανοί έπεσαν και αυτοί με την σειρά τους θύματα της οικονομικής κρίσης που ξεκίνησε από τις Η.Π.Α το 2009 και των χρόνιων παθογενειών από τις οποίες νοσούσε το Ισπανικό οικονομικό οικοδόμημα. Από αυτές τις παθογένειες όπως είναι

ο κατασκευαστικός τομέας - το υψηλό δημόσιο χρέος - την κρίση στον τραπεζικό τομέα, οδηγήθηκε η Ισπανία ένα έτος νωρίτερα στην κρίση σε σχέση με την Ελλάδα. Η κρίση στον κατασκευαστικό τομέα είχε διάρκεια από το 2008-2013, άλλοτε με ήπια πτώση και άλλοτε με μεγαλύτερη. Αυτό οδήγησε σε συρρίκνωση της κατασκευής δημοσίων έργων και κατοικιών. Επομένως είχε ως συνέπεια να πλήττονται περισσότερο οι εργαζόμενοι με συμβόλαια ορισμένου χρόνου ή μερικής απασχόλησης. Είναι χαρακτηριστικό ότι στις κατασκευές το ποσοστό των απασχολούμενων με μερική εργασία μειώθηκε από 54,3% το 2007 σε 34,5% το 2013. Επίσης μειώθηκε το ποσοστό εργαζομένων πλήρους ή μονίμου απασχόλησης και για τέταρτη συνεχόμενη χρονιά το μοναδιαίο κόστος εργασίας.

Η Ισπανία εκτός του ότι έχει σχεδόν το ίδιο δημόσιο χρέος σε σχέση με το Α.Ε.Π με την Ελλάδα, έχει και κάτι ακόμα κοινό - την ανεργία των νέων. Η ανεργία των νέων στην Ισπανία είναι η δεύτερη μεγαλύτερη στην Ε.Ε μετά από αυτή της Ελλάδας. Σε ότι αφορά την ανεργία των νέων στην Ισπανία ισχύουν ακριβώς τα ίδια με την ανεργία των νέων στην Ελλάδα.

Παρ όλες όμως αυτές τις δυσίωνες καταστάσεις για την οικονομία το **2014 και το 2015** παρουσιάζεται μικρή μείωση ανεργίας λόγω της συμβολής της Ισπανικής βιομηχανίας και ειδικότερα της αυτοκινητοβιομηχανίας και κατασκευής ηλεκτρικών ειδών. Η ανεργία όμως παραμένει σε πολύ υψηλά επίπεδα για να πούμε ότι πέρασε σε περίοδο ανάπτυξης. Όμως μπορούμε να πούμε με σαφήνεια ότι εισέρχεται σε περίοδο ανάκαμψης όπως και η Πορτογαλία εκτός της Ελλάδας η οποία συνεχίζει με ύφεση.

Η Πορτογαλία σε σχέση με την Ελλάδα και την Ισπανία παρουσιάζει αύξηση της ανεργίας από το 2005 με εξαίρεση το 2008 που παρουσιάζει μια μικρή ανάκαμψη κατά 0,3% και εισέρχεται σε περίοδο κρίσης νωρίτερα και έως το 2013. Έως το 2013 ο δείκτης της ανεργίας αυξάνεται ετησίως δηλώνοντας με σαφή τρόπο την ύφεση στην πορτογαλική οικονομία. Η ύφεση αυτή οδήγησε σε ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών και μείωση της ρευστότητας από την πλευρά των τραπεζών προς τις επιχειρήσεις. Αυτό είχε ως συνέπεια να κλείσουν αρκετές επιχειρήσεις και να πληγεί σε μεγάλο βαθμό η κινητήρια δύναμη της Πορτογαλικής οικονομίας που είναι ο κλάδος των υπηρεσιών. Ο κλάδος των υπηρεσιών συρρικνώθηκε με αποτέλεσμα να οδηγήσει χιλιάδες εργαζόμενους στην ανεργία. Το μόνο θετικό που παρατηρείται στην Πορτογαλική ανεργία σε σχέση με της Ελλάδος και της Ισπανίας είναι το πολύ χαμηλό ποσοστό ανεργίας νέων που διαθέτει. Είναι μάλιστα από τα μικρότερα της Ε.Ε.

Μετά από την μακροχρόνια αύξηση της ανεργίας μόλις τη διετία 2014-2015 παρουσιάζει πτώση της ανεργίας η οποία όμως παραμένει σε εξαιρετικά υψηλά επίπεδα για να πούμε ότι η οικονομία περνάει σε ανάπτυξη αλλά σταδιακά ανακάμπτει. Η ανάκαμψη αυτή κυρίως οφείλεται στην απόδοση των δημοσιονομικών μέτρων που έλαβε η Πορτογαλία σε συνεργασία με την Ε.Ε και το Δ.Ν.Τ. Τα μέτρα αυτά κατάφεραν να μειώσουν τα δημόσια ελλείμματα, να περιορίσουν τον δημόσιο τομέα και τις δαπάνες του να ανακόψουν την ύφεση στον ιδιωτικό τομέα και κυρίως στο κλάδο των υπηρεσιών. Ορισμένα από τα μέτρα-μεταρρυθμίσεις είναι:

- Απόσυρση μέτρου μείωσης εργοδοτικών εισφορών και αύξησης των ασφαλιστικών εισφορών των εργαζομένων και επαναφορά ενός εκ των επιδομάτων διακοπών σε δημοσίους υπαλλήλους και συνταξιούχους
- Απελευθέρωση των τιμών παροχής ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου σε τελικούς καταναλωτές,
- Μείωση των προσόδων των εταιρειών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας. Συγκεκριμένα, βάσει των σχετικών αποφάσεων, αφενός περικόπτονται κατά 30% οι τιμές συμπαραγωγής, αφετέρου καταργείται η εγγύηση ισχύος,
- Αναδιαπραγμάτευση συμβάσεων δημοσίου-ιδιωτικού τομέα απλούστευση διαδικασιών υλοποίησης Πορτογαλικού Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ)
- Επιβολή έκτακτης εισφοράς 4% επί του φορολογητέου εισοδήματος του 2013, οποία ουσιαστικά επιβαρύνει τον μέσο φορολογικό συντελεστή κατά δύο ποσοστιαίες μονάδες.
- Μείωση των φορολογικών κλιμάκων από οκτώ σε πέντε, μέτρο από το οποίο η κυβέρνηση αναμένει αύξηση του μέσου φορολογικού συντελεστή κατά 1,4%
- Σημαντική αύξηση του φόρου ακίνητης περιουσίας
- Αύξηση της φορολόγησης κεφαλαίου από 25 σε 28%
- Αύξηση της φορολόγησης καταθέσεων
- Αύξηση φόρου καπνού και αγαθών πολυτελείας.

Όλα αυτά είχαν ως αποτέλεσμα η Πορτογαλία να αποπληρώσει νωρίτερα το δάνειο του Δ.Ν.Τ και να επιστρέψει για χρηματοδότηση στις αγορές χωρίς πλέον την ανάγκη για χρηματοδότηση από μηχανισμούς στήριξης.

5.4 Συσχετισμός-Ανάλυση δεδομένων ανεργίας των χωρών του Ευρωπαϊκού νότου μεταξύ τους και σε σχέση με την Ε.Ε των 28

Η ανεργία στην Ε.Ε των 28 κρατών μελών ανέρχεται σε μικρό ποσοστό σε σχέση με τον πληθυσμό της. Το μέγιστο ποσοστό είναι 10,9% τη δεκαετία 2005-2015. Στο ποσοστό αυτό συμπεριλαμβάνεται και η ανεργία των νέων όμως το ποσοστό αυτό για τον Ευρωπαϊκό μέσο όρο είναι αρκετά μικρό και δεν απαιτείται ξεχωριστή αναφορά. Η ανεργία των νέων είναι ένα φαινόμενο των τελευταίων δεκαετιών και έχει κάνει έντονα την παρουσία του στις χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου που μαστίζονται από την κρίση και ιδιαίτερα στην Ελλάδα που κατέχει το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας νέων στην Ε.Ε

Σχετικά με την ανεργία των νέων μπορούμε να αναφέρουμε ορισμένα κοινά στοιχεία για όλες τις χώρες:

1. Οι «νέοι» ορίζονται ως μια ηλικιακή κατηγορία (όσοι είναι μεταξύ 15 ως 25 ετών). Αυτός ο ορισμός ελάχιστα μας επιτρέπει να καταλάβουμε το τι πραγματικά συμβαίνει. Μόνον αν κατανοήσουμε ότι αυτό που αποτελεί το διακριτικό χαρακτηριστικό της κοινωνικής κατηγορίας «νέοι» είναι η

μεταβατικότητα, η διαδικασία μετάβασης από το εκπαιδευτικό σύστημα στην αγορά εργασίας.

2. Οι «νέοι» δεν αποτελούν μια ομοιογενή κατηγορία. Στην ετερογένεια της συμβάλλουν πλήθος παραγόντων, όπως η κοινωνική θέση της οικογένειας, το επίπεδο σπουδών, το οικονομικό κεφάλαιο που διαθέτουν κ.λ.π. Καθένας από τους παράγοντες αυτούς καθορίζει τις πιθανότητες επιτυχούς ή μη επιτυχούς έκβασης της προσπάθειας ένταξης στην αγορά εργασίας και της θέσης που καταλαμβάνουν στη δομή της απασχόλησης.
3. Η ανεργία των νέων ακολουθεί τις διακυμάνσεις της ανεργίας των «ώριμων» σε ηλικία εργαζομένων. Όταν η ανεργία των «μεγαλυτέρων» αυξάνεται, αυξάνεται και η ανεργία των νέων, αν και πιο έντονα. Το αντίστροφο συμβαίνει όταν μειώνεται η ανεργία των «μεγαλυτέρων». Επίσης, χώρες με υψηλό επίπεδο ανεργίας εμφανίζουν υψηλότερα ποσοστά ανεργίας των νέων (με εξαίρεση τη Γερμανία την Αυστρία το Λουξεμβούργο και την Τσεχία που διαθέτουν την μικρότερη ανεργία νέων στην Ε.Ε σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή στατιστική αρχή). Η ανεργία των νέων, συνεπώς, καθορίζεται από τους ίδιους παράγοντες και τους ίδιους μηχανισμούς που προκαλούν τη συνολική ανεργία. Η μόνη διαφορά είναι ότι στους «νέους» επιμερίζεται ένα μεγαλύτερο τμήμα της ανεργίας, δυσανάλογο για το μερίδιό τους στον πληθυσμό και στο εργατικό δυναμικό.
4. Επίσης τα νέα σε ηλικία άτομα αντιμετωπίζονται με δυσπιστία από τους εργοδότες, δυσπιστία που αγγίζει τα όρια, ορισμένες φορές, ενός ιδιότυπου ηλικιακού ρατσισμού. Οι εργοδότες πιστεύουν ότι οι νέοι δεν έχουν τις απαιτούμενες γνώσεις που χρειάζονται και ακόμα δεν έχουν την απαιτούμενη εμπειρία. Είναι προφανές ότι αυτή η αντίληψη σε συνδυασμό με την οικονομική κρίση και το μεγάλο ποσοστό ανασφάλιστης εργασίας εγκλωβίζει την νεολαία όλο και περισσότερο σε ένα φαύλο κύκλο απραξίας και εργασιακής αμάθειας στην πιο παραγωγική τους ηλικία.

Η Ελλάδα από το 2005-2008 ακολουθεί τον Ευρωπαϊκό μέσο όρο και παρουσιάζει ανάπτυξη με καθοδική πορεία του δείκτη ανεργίας. Από το 2009 και μέχρι το 2013 η Ένωση των 28 κρατών μελών εισέρχεται και η ίδια σε περίοδο ύφεσης παρατηρώντας ουσιαστικά την άνοδο της ανεργίας κατά 1,9% τη πενταετία 2009-2013 συμπαρασύροντας όμως και την Ελληνική οικονομία σε βαθιά ύφεση. Τη διετία 2014-2015 η Ευρώπη φαίνεται να ξεπερνάει την κρίση και να εισέρχεται σε περίοδο ανάπτυξης όμως ο μικρός οικονομικός κύκλος της Ελλάδας σε σχέση με αυτόν της Ε.Ε δεν μπορεί να αντεπεξέλθει. Παρόλο που παρατηρείται μείωση στην ανεργία αυτή τη διετία, το ποσοστό της είναι εξαιρετικά υψηλό για να πούμε ότι υπήρξε ουσιαστική ανάπτυξη για την χώρα.

Η Ισπανία από το 2005-2007 ακολουθεί τον Ευρωπαϊκό μέσο όρο και παρουσιάζει ανάπτυξη με καθοδική πορεία του δείκτη ανεργίας. Από το 2008 δηλαδή 1 έτος νωρίτερα από την ύφεση στην Ε.Ε και μέχρι το 2013 η Ισπανία παρουσιάζει αύξηση

της ανεργίας . Το μέγεθος όμως της Ισπανικής οικονομίας παίζει σημαντικό ρόλο στον μέσο όρο της Ε.Ε καθώς αποτελεί μια από τις πιο σημαντικές οικονομίες της Ένωσης. Τη διετία 2013-2014 παρουσιάζει μια σημαντική πτώση της ανεργίας της τάξης του 4% παρόλα αυτά εξακολουθεί να έχει πολύ υψηλό ποσοστό σε σχέση με το μέσο όρο της Ένωσης .

Η Πορτογαλία σε αντίθεση με τις υπόλοιπες χώρες από το 2005-2007 δεν ακολουθεί το μέσο όρο ανεργίας της Ε.Ε και παρουσιάζει αύξηση ανεργίας αντί για μείωση κάνοντας σαφές ότι είναι η πρώτη χώρα η οποία μπήκε σε ύφεση. Το 2008 παρουσιάζει μια πρόσκαιρη πτώση ανεργίας και από το 2009-2013 η ανεργία αυξάνεται συνεχώς συμβαδίζοντας με την γενικότερη εικόνα ύφεσης που παρουσιάζει η Ε.Ε αυτά τα έτη. Τη διετία 2014-2015 η χώρα ανακάμπτει, η ανεργία μειώνεται ακολουθώντας τον Ε.Ε μέσο όρο. Από τα στατιστικά στοιχεία παρατηρούμε ότι από τις χώρες του νότου μόνο της Πορτογαλίας ο δείκτης ανεργίας είναι σε ποσοστό μικρότερος σε σχέση με τις άλλες χώρες αλλά και πλησιέστερος στο μέσο όρο της Ε.Ε. Κατατάσσοντας την σε καλύτερη οικονομική κατάσταση σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες που αντιμετωπίζουν ύφεση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΠΟΥ ΠΛΗΤΤΕΙ ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΝΟΤΟ

6.1 Αντιμετώπιση της κρίσης από την Ε.Ε

Συχνά διαπιστώνεται η άποψη ότι πρόκειται και για κρίση του ευρώ. Η άποψη αυτή είναι λανθασμένη, δεδομένου ότι η ισοτιμία του ευρώ, παρά τις περιοδικές της διακυμάνσεις, είναι ανατιμημένη έναντι του δολαρίου και της στερλίνας. Εξάλλου, μία υποτίμηση θα ωφελούσε την εξωστρεφή ευρωπαϊκή οικονομία. Γενικώς, η μακροχρόνια ισοτιμία του ευρώ εξαρτάται από τη νομισματική σταθερότητα της ευρωζώνης, από τη νομισματική πολιτική της ΕΚΤ, από την πορεία της οικονομίας των μεγάλων χωρών της ΟΝΕ και από τις εξελίξεις στις άλλες χώρες. Συνεπώς, άλλο είναι η κρίση χρέους και άλλο η κρίση του ευρώ. Το σοβαρότερο πρόβλημα για τη βιωσιμότητα της ευρωζώνης θα προέκυπτε στην περίπτωση που θα παρουσιαζόταν κρίση χρέους σε μεγάλες οικονομίες, όπως αυτές της Ισπανίας, της Ιταλίας και του Βελγίου. Η Ισπανία, έχει να επιδείξει συγκριτικώς χαμηλό ποσοστό δημοσίου χρέους (68% του ΑΕΠ για το 2011). Αντιμετωπίζει, όμως, τεράστια προβλήματα με την ρευστότητα και φερεγγυότητα του τραπεζικού της συστήματος. Χρειάζεται κρατικά κεφάλαια για την ενίσχυση αυτού, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε μεγάλη αύξηση των ελλειμμάτων και του χρέους. Η Ιταλία και το Βέλγιο έχουν από τα υψηλότερα ποσοστά δημοσίου χρέους στην ΟΝΕ (120% του ΑΕΠ και 97% για το 2011 αντίστοιχα). Ενδεχόμενη επιθετική υποβάθμιση των ανωτέρω χωρών από τους «οίκους αξιολόγησης» θα προκαλούσε αύξηση του κόστους δανεισμού τους και πολύ πιθανό αύξηση των ελλειμμάτων και περαιτέρω επιδείνωση του δημοσίου χρέους τους. Κλιμάκωση αυτής της εξέλιξης θα ωθούσε και τις χώρες αυτές στο μηχανισμό στήριξης της ευρωζώνης. Είναι, όμως, αμφίβολο, εάν ο σχεδιασθείς μηχανισμός είναι σε θέση να διασώσει τις εν λόγω χώρες, οι οποίες έχουν εν συνόλω δημόσιο χρέος πλησίον των 3.000 δις (Ιταλία γύρω στα 1.900 δις ευρώ). Η αύξηση των προβλεπομένων πόρων για διάσωση μεγάλων οικονομιών θα πρέπει να θεωρείται αδύνατη, αφού το δημόσιο χρέος της Γερμανίας και της Γαλλίας είναι ήδη υψηλό αντιστοίχως. Συνεπώς, το μέλλον της ευρωζώνης θα εξαρτηθεί κυρίως από δύο παραμέτρους: Πρώτον, από τη δημοσιονομική προσαρμογή των χωρών της ΟΝΕ και ιδίως αυτών με υψηλά ποσοστά δημοσίου χρέους, από τη συμπεριφορά των αγορών και εν γένει από τη βιωσιμότητα του χρέους. Θα πρέπει να υπάρξει μία οριστική λύση, κυρίως στο ελληνικό πρόβλημα, μέσω της Ενωσιακής αλληλεγγύης, ώστε να αποφευχθούν φαινόμενα ντόμινο. Σε κάθε περίπτωση, χωρίς την στήριξη της μεγέθυνσης και της ανταγωνιστικότητας της πραγματικής οικονομίας, είναι αμφίβολη η μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα του χρέους της Ελλάδος και των άλλων χωρών της περιφέρειας. Πιθανή αναδιάρθρωση του χρέους στο μέλλον δεν μπορεί να αποκλεισθεί, γεγονός που έχει ενσωματωθεί στις προσδοκίες των αγορών. Δεύτερον, από τη βελτίωση των δομών και της διακυβέρνησης της Ευρωζώνης, λ.χ. θα πρέπει να συνεχισθούν οι προσπάθειες για την εποπτεία των χρηματοπιστωτικών αγορών, για τη βελτίωση των μηχανισμών πρόληψης και έγκαιρης προειδοποίησης των κρίσεων, να υπάρξει αποτελεσματικότερη εναρμόνιση βασικών εθνικών πολιτικών, να μετατραπεί ο μόνιμος μηχανισμός σταθερότητας σε ένα Ευρωπαϊκό Νομισματικό Ταμείο, το οποίο θα διαθέτει επαρκή κεφάλαια, να υπάρξει μία κοινή δημοσιονομική

πολιτική και να αποκτήσει η ΕΚΤ αρμοδιότητες για ουσιαστική παρέμβαση σε περιόδους μεγάλων κρίσεων. Παράλληλα, για την ενίσχυση των χωρών με συγκριτικώς χαμηλή ανταγωνιστικότητα οφείλει να θεσμοθετηθεί ένας μηχανισμός μεταφοράς πόρων για επενδύσεις και βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των αδυνάτων οικονομιών από τις χώρες που αποκομίζουν μεγάλα οφέλη από τη λειτουργία της ΟΝΕ.

Η ΟΝΕ λειτούργησε με σχετική επιτυχία επί δέκα έτη χωρίς την ύπαρξη πολιτικής ένωσης, αλλά και χωρίς θετική συμβολή στην πορεία της ΕΕ προς την πολιτική ένωση. Συνεπώς, απέδειξε πώς μπορεί να υπάρξει νομισματική ένωση, χωρίς ταυτόχρονη πολιτική ένωση. Όμως, η πρόσφατη κρίση κατέδειξε ότι η πολιτική συνεργασία και η οικονομική διακυβέρνηση στο πλαίσιο της ΟΝΕ οφείλει να ενισχυθεί και να υπάρξουν αυτόματες παρεμβάσεις για την αντιμετώπιση διαταραχών και όχι λύσεις κατά περίπτωση, χρονοβόρες διαδικασίες και πολιτικές τριβές και αντιπαραθέσεις. Θα πρέπει να αρθεί το πολυκεντρικό σύστημα λήψης αποφάσεων, να υπάρξει σοβαρή οικονομική διπλωματία και περισσότερες αποφάσεις αντί δηλώσεων. Η Ευρωζώνη θα πρέπει να ομιλεί με μία φωνή και να δίνει οριστικές λύσεις, αντί της προσέγγισης "trial and error". Η δεκάχρονη εμπειρία της νομισματικής ένωσης συνηγορεί υπέρ της ανάγκης μεγαλύτερου ρυθμιστικού εξευρωπαϊσμού της οικονομικής πολιτικής. Ωσαύτως, υπέρ της ανάγκης εξευρωπαϊσμού του οικονομικού κινδύνου. Την ώρα της ανάγκης οι πολίτες της ΕΕ εστράφησαν ενστικτωδώς στο κράτος. Είναι ακριβώς το θεσμικά ισχυρό κράτος το οποίο εκλήθη να αντιμετωπίσει την αποτυχία της αγοράς. Μέχρι νεωτέρας θεσμικής και ρυθμιστικής φυγής προς τα εμπρός, ο συντονισμός των εθνικών εργαλείων δράσης εντός της ΕΕ και δια αυτής προς τα έξω είναι δείκτης, συγχρόνως και συντελεστής της εξέλιξης του οικονομικού κράτους ως μέλος της ΕΕ. Επειδή η κατάσταση πρωτόγνωρης ανάγκης στην οποία έχει περιέλθει η ευρωπαϊκή οικονομία δεν γνωρίζει δοκιμασμένες συνταγές, είναι χρέος των πρωταγωνιστών της διαδικασίας της ευρωπαϊκής ενοποίησης εθνικών συστημάτων και ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων να συνεχίσουν να επιδιώκουν συντονισμένη ευρωπαϊκή στρατηγική εξόδου από την κρίση.

Όταν ξέσπασε η οικονομική κρίση το 2008 με την κατάρρευση της επενδυτικής τράπεζας Lehman Brothers η κρίση που χτύπησε την wall street και τις αμερικάνικες τράπεζες γρήγορα μεταβιβάστηκε και στις ευρωπαϊκές βρίσκοντας αυτές απροετοίμαστες για μια τέτοιου μεγέθους κρίση. Στην πραγματικότητα τα πράγματα για τις ευρωπαϊκές τράπεζες ήταν χειρότερα από ότι υπολόγιζαν αρχικά.

Μετά την μετάδοση της οικονομικής κρίσης από τις Η.Π.Α στην Ευρώπη, η Ευρωπαϊκή Ένωση ,η Ε.Κ.Τ προσπάθησαν να αντιμετωπίσουν το πρόβλημα ενισχύοντας τον τραπεζικό τομέα με πακέτα διάσωσης πολλών δισεκατομμυρίων. Την κρίση του 2008-2009 και τις απώλειες των τραπεζών η Ε.Ε τις μετέτρεψε σε δημόσιο χρέος. Με αποτέλεσμα η Ευρώπη να μπει σε ύφεση συμπαρασύροντας μαζί της και τις χώρες του νότου.

Εκείνη τη περίοδο ,τα heads funds⁴ αλλά και οι διοικήσεις των τραπεζών που δεν είχαν ιδιαίτερο πρόβλημα σκέφτηκαν να επενδύσουν το δημόσιο χρήμα που τους δόθηκε από την Ε.Κ.Τ στην πιθανότητα ότι η κατάσταση στην οικονομία θα προκαλούσε την χρεοκοπία ενός ή περισσότερων κρατών της ευρωζώνης εστιάζοντας στις χώρες του Ευρωπαϊκού νότου που ήταν πιο αδύναμες οικονομικά και ιδιαίτερα στην Ελλάδα μέσω ασφαλιστικών συμβολαίων cd's⁵. Όσο περισσότερο αυξανόταν ο όγκος συναλλαγών με cd's τόσο επιδεινωνόταν η κρίση αφού η άνοδος της τιμής τους για μία ενδεχόμενη χρεωκοπία των αδύναμων οικονομικά χωρών του νότου και ιδιαίτερα της Ελλάδας και Πορτογαλίας ,αύξανε τα επιτόκια που έπρεπε να καταβάλουν οι χώρες αυτές για να δανειστούν. Αυτό είχε ως συνέπεια πρώτον να εξωθούνται όλο και περισσότερο σε χρεωκοπία και δεύτερον να μειώνονται τα διαθέσιμα κεφάλαια για τις επιχειρήσεις που ήθελαν να δανειστούν για τις παραγωγικές τους δραστηριότητες αλλά και τα κράτη που προσπαθούσαν να αναχρηματοδοτήσουν το χρέος τους.

Τα **θεσμικά μέσα** που χρησιμοποιεί η Ευρωζώνη για να αντιμετωπίσει την κρίση είναι : Ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθεροποίησης (ESM) και ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Χρηματοοικονομικής Σταθερότητας (EFSF)

Το βασικό εργαλείο του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθεροποίησης ESM είναι πιστώσεις και εγγυήσεις για πιστώσεις που θα δίνονται σε υπερχρεωμένα κράτη-μέλη, με επιδοτούμενο επιτόκιο, από τα υγιέστερα οικονομικά κράτη μέλη της Ε.Ε. Η συμφωνία δημιουργίας του ESM καθορίζει ότι: κάθε κράτος μέλος που προσφεύγει στο μηχανισμό είναι υποχρεωμένο αφενός να υλοποιεί ένα μακροπρόθεσμο πρόγραμμα προσαρμογής και αφετέρου να αναλύει αν το χρέος του είναι διαχειρίσιμο. Ο ESM έχει εφοδιαστεί με βασικό κεφάλαιο 80 δισ. ευρώ από τα κράτη-μέλη που το εξοφλούν στο ποσοστό που τους αναλογεί σε πέντε ισόποσες δόσεις. Επιπλέον ο ESM έχει την δυνατότητα να εκδώσει ομόλογα αξίας έως 420 δισ. ευρώ με εγγυητές τα κράτη-μέλη της Ε.Ε.

Ο Ευρωπαϊκός Οργανισμός Χρηματοοικονομικής Σταθερότητας (EFSF) είναι μια εταιρία ειδικού σκοπού την οποία ίδρυσαν οι 16 χώρες που άνηκαν στην ευρωζώνη τον Ιούνιο του 2010. Σκοπός του EFSF είναι η διατήρηση της χρηματοοικονομικής σταθερότητας στην Ευρωζώνη μέσω της παροχής προσωρινής οικονομικής βοήθειας σε κράτη-μέλη που αντιμετωπίζουν οικονομικά προβλήματα. Για την επίτευξη του σκοπού του, στον EFSF δόθηκε η δυνατότητα ευέλικτης έκδοσης ομολόγων και άλλων τίτλων με την οικονομική εγγύηση των κρατών-μελών της Ε.Ε. Ένα μεγάλο πλεονέκτημα που έχει ο EFSF είναι η δυνατότητά του να δανείζεται με χαμηλό επιτόκιο επειδή και οι τρεις μεγαλύτεροι οίκοι πιστοληπτικής αξιολόγησης στο

---

⁴ Heads funds: Ένα hedge fund είναι ένα κεφάλαιο ανοικτού ή κλειστού τύπου όπου ένας διαχειριστής επενδύει τα χρήματα των μεριδιούχων έναντι κάποιας αμοιβής (management fee). Στα ανοικτού τύπου funds μπορεί οποιοσδήποτε επενδυτής να αποκτήσει μερίδιο αν και τα κατώτατα όρια συμμετοχής είναι ιδιαίτερα υψηλά και μπορεί να ανέρχονται σε εκατοντάδες χιλιάδες ευρώ. Στα κλειστού τύπου funds η συμμετοχή των επενδυτών γίνεται βάσει επιλογών του διαχειριστή.

⁵CD'S: Τα απλά cds ή collateral debt obligation (γιατί υπάρχουν και σύνθετα) είναι συμβόλαια ανταλλαγής αθέτησης πιστωτικού κινδύνου. Επιτρέπουν στους συμβαλλομένους είτε να αντισταθμίσουν τον κίνδυνο αθέτησης πληρωμών που ενέχει μια υποκείμενη αξία (κρατικό ή εταιρικό ομόλογο) ή β) να κάνουν αυτό τον κίνδυνο αντικείμενο εμπορίας, στοχεύοντας στο κέρδος από την αγορά και πώλησή του.

κόσμο έχουν αποδώσει στον EFSF την υψηλότερη δυνατή αξιολόγηση (AAA) λόγω των αμετάκλητων και άνευ όρων εγγυήσεων που συγκεντρώνει. Ο EFSF μπορεί να αγοράσει απευθείας ομόλογα που εκδίδουν οι χώρες κράτη-μέλη της Ε.Ε με οικονομικά προβλήματα.

Ο τρόπος με τον οποίο προσπάθησε η Ε.Ε να σταματήσει την κρίση απέτυχε κυρίως γιατί παρέβλεψε ότι η κρίση χρέους και η τραπεζική κρίση συνδέονται και ενισχύουν η μία την άλλη.

Υπάρχουν ακόμα τρία βασικά βήματα που θα πρέπει να ακολουθήσει η Ευρώπη ώστε να αναχαιτίσει οριστικά την παρούσα χρηματοπιστωτική κρίση και να είναι καλύτερα προετοιμασμένη σε μια ενδεχόμενη μελλοντική.

Βήμα 1: Είναι η ενοποίηση του τραπεζικού συστήματος της ευρωζώνης, η ευρωπαϊκή πλέον επιτήρηση των τραπεζών και ο όρος της Ευρωπαϊκής κεντρικής τράπεζας για να συνεχίσει να βοηθάει τις τράπεζες είναι ότι, οι τράπεζες θα αποδεχτούν τα κεφάλαια από τον EFSF με αντάλλαγμα μετοχές τους ώστε να καλυφθούν οι ανάγκες χρηματοδότησής τους

Βήμα 2: Η Ευρωπαϊκή κεντρική τράπεζα να λειτουργήσει ως μοχλός που βοηθά την ευρωζώνη να μειώσει το συνολικό δημόσιο χρέος, θέτοντας έτσι το χρέος των υπερχρεωμένων κρατών-μελών σε βιώσιμη πορεία. Βασική ιδέα δεν είναι να μπορεί να τυπώνει χρήμα η Ε.Κ.Τ για να αγοράζει τα ομόλογα των κρατών μελών αλλά να δανείζεται η ίδια από τις αγορές εκδίδοντας η ίδια δικά της εικοσαετή ομόλογα. Στην ουσία η Ε.Κ.Τ λειτουργεί ως μεσάζοντας ανάμεσα στα κράτη μέλη και στις χρηματαγορές.

Βήμα 3: Η Ε.Ε μπορεί να δημιουργήσει τον Μηχανισμό Ανακύκλωσης Πλεονασμάτων που μέχρι στιγμής δεν διαθέτει. Το ρόλο αυτού του μηχανισμού μπορεί να αναλάβει η Ευρωπαϊκή τράπεζα επενδύσεων. Σε συνεργασία η Ε.Κ.Τ με την τράπεζα επενδύσεων θα εκπονεί ένα νέο πρόγραμμα για όλη την Ευρώπη όπου κεφάλαια της τάξης του 8% του Α.Ε.Π της ευρωζώνης θα επενδύονται παραγωγικά ετησίως, με την χρηματοδότηση να γίνεται 50% από την τράπεζα επενδύσεων και 50% από την έκδοση ομολόγων από την Ε.Κ.Τ τα οποία θα αποπληρώνονται από τις χρηματοδοτούμενες επιχειρηματικές δραστηριότητες.

Συνοψίζοντας τα δύο πρώτα βήματα θα αντιμετωπίσουν την κρίση τραπεζών και την κρίση χρέους αντίστοιχα ενώ το τρίτο βήμα θα καταστήσει την Ε.Ε βιώσιμη για την μετά κρίσης εποχή.”

6.2 Μέτρα αντιμετώπισης της κρίσης από τις χώρες του Ευρωπαϊκού Νότου.

Αντιμετώπιση της κρίσης στην Ελλάδα: Η χώρα μας ήδη προ κρίσης αντιμετώπιζε υψηλό δημόσιο χρέος και σε συνδυασμό με την ύφεση που προέκυψε από την κρίση του 2008 δημιουργήθηκε ευνοϊκό περιβάλλον για να ευδοκιμήσει η ύφεση. Βασική στρατηγική για να αντιμετωπιστεί η κρίση θα πρέπει να είναι η σύζευξη της δημοσιονομικής προσαρμογής και της επανεκκίνησης της πραγματικής οικονομίας ώστε να σταματήσει η ύφεση και τα μεγάλα ελλείμματα. Στη παρούσα

οικονομική κατάσταση της Ελλάδας θα πρέπει να διατηρηθεί η ομαλή συνέχιση των απαραίτητων δανειακών χρηματοδοτικών ροών από το μηχανισμό στήριξης και η διαμόρφωση των προϋποθέσεων για την αποτελεσματική αξιοποίηση συγκεκριμένων δράσεων και μέτρων τόσο για την ανάσχεση της ύφεσης όσο και για την τόνωση της ρευστότητας στην πραγματική οικονομία.

Αυτή η προσπάθεια μπορεί να πραγματοποιηθεί σε δύο φάσεις. Αρχικά πρέπει να γίνει εδραίωση της οικονομικής εξυγίανσης, προσαρμογής και πειθαρχίας με στόχο τη καταπολέμηση της σπατάλης και τον εξορθολογισμό των δημόσιων δαπανών. Η μεταρρύθμιση του φορολογικού συστήματος με την ταυτόχρονη πάταξη της φοροδιαφυγής, η μεταρρύθμιση του ασφαλιστικού συστήματος, της δημόσιας διοίκησης και η πάταξη της διαφθοράς.

Σε δεύτερη φάση θα πρέπει να αποφασισθούν και να υλοποιηθούν αρκετά διαθρωπικά μέτρα για να σταματήσουν οι πιέσεις από τις αγορές και να τονωθεί η ρευστότητα στην πραγματική οικονομία στοχεύοντας στη δημιουργία μιας δυναμικής για τον περιορισμό της ύφεσης και την ανάκαμψη της οικονομίας.

Τέτοια μέτρα μπορούν να είναι τα εξής:

- Στήριξη αγοραστικής δύναμης μεσαίων στρωμάτων.
- Ενίσχυση κοινωνικά ευάλωτων ομάδων.
- Στήριξη μικρομεσαίων επιχειρήσεων
- Μείωση φορολογίας και Φ.Π.Α για να γίνει πιο ανταγωνιστική η οικονομία.
- Αντιμετώπιση ανεργίας με την στήριξη της απασχόλησης και την επιδότηση της εργασίας.
- Μέτρα για τη στήριξη βασικών παραγωγικών τομέων της χώρας όπως για παράδειγμα: τουρισμός, ναυτιλία, γεωργία, κτηνοτροφία.
- Στήριξη της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας έναντι άλλων οικονομιών. Παρέχοντας σταθερό φορολογικό, νομικό και θεσμικό πλαίσιο.
- Στήριξη και αναβάθμιση της παιδείας-επενδύοντας έτσι στο μέλλον σε λαμπρούς επιστήμονες και ανθρώπινο δυναμικό κατάλληλο να πραγματοποιήσει αύξηση παραγωγής και κεφαλαίου.
- Ιδιωτικοποιήσεις κρατικών επιχειρήσεων
- Δημιουργία ελεύθερων οικονομικών ζωνών

Εφαρμόζοντας τα παραπάνω μέτρα θα είναι πιο εύκολο να επιτευχθούν τα πρωτογενή πλεονάσματα που υπαγορεύονται από τα προγράμματα του Δ.Ν.Τ ώστε σταδιακά να μειωθεί το δημόσιο χρέος και να ανακάμψει η χώρα από την πολύχρονη ύφεση.

Αντιμετώπιση της κρίσης στην Ισπανία: Η Ισπανία είναι μία χώρα που η οικονομία της διαφέρει από της Ελλάδος. Οι βασικοί πυλώνες της οικονομίας της είναι ο κατασκευαστικός κλάδος, η αυτοκινητοβιομηχανία, ο κλάδος παροχής υπηρεσιών και ο τουρισμός. Λιγότερο σημαντικοί αλλά εξίσου υπολογίσιμη για την Ισπανική οικονομία είναι η αγροτική παραγωγή και κτηνοτροφία. Μετά την κρίση του 2008 με την κατάρρευση της Lehman Brothers και την κρίση που ξέσπασε στον τραπεζικό τομέα ο κατασκευαστικός κλάδος ήταν που χτυπήθηκε πρώτος. Οι Ισπανοί

όπως και οι Έλληνες είχαν μεγάλο ποσοστό ιδιοκατοίκησης το οποίο είχε πραγματοποιηθεί με τη βοήθεια δανεισμού από τον τραπεζικό τομέα. Με την κρίση στις τράπεζες ο δανεισμός σταμάτησε ο κατασκευαστικός τομέας πάγωσε πολλά σπίτια έμειναν απούλητα ,υπήρξε μεγάλη αύξηση ανεργίας και κόκκινων δανείων. Η Ισπανία όπως και η Ελλάδα άλλωστε δανείστηκε ώστε να υποστηρίξει με χρηματοδότηση τον τραπεζικό της τομέα με αποτέλεσμα να αυξηθεί κατακόρυφα το δημόσιο χρέος της.

Τα μέτρα που μπορεί να πάρει η Ισπανία για την αντιμετώπιση της κρίσης είναι :

- Στήριξη των αστέγων με την επιδότηση ενοικίου
- Κούρεμα τόκων στα κόκκινα δάνεια-δημιουργία πολλών άτοκων δόσεων και ταυτόχρονη στήριξη των τραπεζών με χρηματοδότηση
- Αντιμετώπιση ανεργίας με την στήριξη της απασχόλησης και επιδότησης της εργασίας
- Ενίσχυση του κοινωνικού κράτους και των κοινωνικά ευάλωτων ομάδων.
- Εφαρμογή προγράμματος μείωσης και μεταρρύθμισης της δημόσιας διοίκησης
- Εφαρμογή μέτρων περιορισμού δημοσίων δαπανών

Αντιμετώπιση της κρίσης στην Πορτογαλία: Όπως και η Ελλάδα, η Πορτογαλία **δεν παρουσιάζει μία διατηρήσιμη ανάκαμψη**. Στην επιφάνεια, η χώρα φαίνεται να είναι καλύτερα από ότι πριν 3 χρόνια. Δεν είναι πια σε «μνημόνιο» και η οικονομία δείχνει να αναπτύσσεται και πάλι. Το ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 0,4% το τελευταίο τρίμηνο, φτάνοντας έτσι έναν ολόκληρο χρόνο ανάπτυξης, συνολικού ύψους 1,5%.

Αλλά αυτή η μικρή ανάκαμψη δεν φαίνεται ιδιαίτερα βιώσιμη. Αποτελεί κατά κύριο λόγο το **αποτέλεσμα καταναλωτικών δαπανών και μιας κυκλικής αύξησης στις επενδύσεις**. Ωστόσο, οι εξαγωγές συνεχίζουν να πέφτουν και η ανεργία να αυξάνεται. Τα τελευταία νούμερα τη δείχνουν μέχρι και στο 13,7% του εργατικού δυναμικού. Το σημαντικότερο όμως θέμα είναι το χρέος. Σύμφωνα με τα **τελευταία στοιχεία της Eurostat** το χρέος της Πορτογαλίας έχει φτάσει στο 130% του ΑΕΠ. Όλες οι μέχρι τώρα ενδείξεις λένε, ότι όταν ένα χρέος σκαρφαλώσει από το 130% και πάνω, **παύει να είναι βιώσιμο**.

Τα μέτρα που μπορεί να πάρει η Πορτογαλία για την αντιμετώπιση της κρίσης είναι :

- Αντιμετώπιση ανεργίας με την στήριξη της απασχόλησης και την επιδότηση της εργασίας.
- Ενίσχυση κοινωνικά ευάλωτων ομάδων.
- Μείωση φορολογίας και Φ.Π.Α για να γίνει πιο ανταγωνιστική η οικονομία.
- Αλλαγή νομοθετικού πλαισίου-μείωση γραφειοκρατίας για να γίνει πιο ελκυστική η χώρα για επενδύσεις.
- Καλύτερη οργάνωση δημόσιου τομέα ώστε να γίνει αποδοτικότερος και με μικρότερο κόστος.
- Ιδιωτικοποιήσεις-Μεταρρυθμίσεις

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το κύριο συμπέρασμα από την ανωτέρω ανάλυση είναι ότι οι χώρες της περιφέρειας, οι οποίες ευρίσκονται στη δίνη της τρέχουσας κρίσης, αγνόησαν τους όρους παιγνιδιού της ΟΝΕ και δεν αξιοποίησαν τα δυνητικά πλεονεκτήματά της. Αντιθέτως, επέτειναν τα ανταγωνιστικά μειονεκτήματά τους. Διαπιστώνεται, όμως, ότι και το σύστημα της ΟΝΕ, μη δυνάμενο να αντιμετωπίσει ασύμμετρες διαταραχές και, εκ των πραγμάτων, ασκώντας μια προκυκλική νομισματική πολιτική, συνέβαλε, αν και σε μικρότερο βαθμό, στην κρίση. Σε περιόδους κρίσεων παρατηρείται κατά κανόνα υπέρ αντίδραση των αγορών χρήματος και κεφαλαίων. Το ίδιο συνέβη και στην περίπτωση της πρόσφατης κρίσης στην ευρωζώνη. Υπήρξε αφ' ενός μία μεγάλη αύξηση των επιτοκίων δανεισμού και όχι μόνον στις χώρες που βρίσκονται στο προσκήνιο λόγω της κρίσης, αφ' ετέρου πτώση των τιμών των ομολόγων τους στις δευτερογενείς αγορές. Επίσης, μειώθηκε δραστικά και η ιδιωτική χρηματοδότηση των χρηματοπιστωτικών τους ιδρυμάτων και των επιχειρήσεων, επιτεθέντος έτσι του προβλήματος ρευστότητας και κατά επέκταση της ύφεσης στις χώρες της περιφέρειας. Η μεγάλη πίεση που προήλθε από τις αγορές οδήγησε τις χώρες του Βορρά να αναλάβουν, σε μεγάλο βαθμό, τη χρηματοδότηση των χωρών σε κρίση. Ιδιαίτερα αρνητικός αποδείχθηκε ο ρόλος των «οίκων αξιολόγησης», οι βαθμολογίες και προβλέψεις των οποίων επηρεάζουν τη συμπεριφορά των αγορών, καθώς και τις αγορές ασφαλιστρων κινδύνου, χωρίς να έχουν καμία δημοκρατική νομιμοποίηση. Οι επί πολλά έτη υπερβολικά θετικές αξιολογήσεις των χωρών της κρίσης, μετετράπησαν σε υπερβολικά αρνητικές, επιθετικές και άκαιρες, εγείροντας, όπως υπογραμμίσθηκε ανωτέρω, ζητήματα διαφάνειας και νομιμοποίησης των εν λόγω οίκων.

Δεν χωρεί αμφιβολία ότι το σύστημα της ευρωζώνης ευρίσκεται σε βαθιά κρίση. Σ' αυτή συνέβαλαν πρωτίστως τα δοκιμαζόμενα κράτη μέλη με τις λανθασμένες οικονομικές πολιτικές τους και με την μη αξιοποίηση των ευκαιριών που τους προσέφερε η ιδιότητα του κράτους μέλους της ευρωζώνης. Όταν μία χώρα συμμετέχει σε μια νομισματική ένωση, σ' ένα απολύτως ανταγωνιστικό περιβάλλον, πρέπει να είναι αποφασισμένη να «παιξει» με τους όρους παιγνιδιού της ένωσης αυτής. Αλλιώς, είτε θα εκτοπισθεί από το μέγεθος των συσσωρευμένων προβλημάτων, είτε θα υποστεί τις συνέπειες της θεραπείας σοκ, με ισχυρές πολιτικές και κοινωνικές συγκρούσεις. Άλλη εναλλακτική δεν υπάρχει. Μέχρι στιγμής, οι τρεις χώρες του νότου σε κρίση, Ελλάδα, Ισπανία και Πορτογαλία, επέλεξαν την επίλυση των προβλημάτων προσαρμογής εντός της ΟΝΕ. Αυτό σημαίνει ότι, ανεξαρτήτως του τρόπου και του ύψους της βοήθειας, είναι υποχρεωμένες να ακολουθήσουν βίαιη προσαρμογή. Ακόμη όμως και μετά από μία ενδεχόμενη επιτυχία της πολιτικής προσαρμογής, θα πρέπει να ενσωματώσουν στο σύνολο των πολιτικών και δράσεων

τους, όπως και στις κοινωνικές τους διεργασίες, τους περιορισμούς που θέτει η νομισματική ένωση. Εν άλλους λόγους, η προσαρμογή δεν είναι μία προσωρινή διαδικασία, αλλά συνεχής. Μόνον χώρες με οικονομική, πολιτική και κοινωνική ευελιξία και προσαρμοστικότητα είναι σε θέση να επωφελοούνται από τον ανταγωνισμό εντός της ευρωζώνης, όπως ασφαλώς και διεθνώς. Αν και δεν προκάλεσαν αμέσως την τρέχουσα κρίση χρέους, τα δομικά και διαχειριστικά λάθη και τα κενά του ευρωσυστήματος επέτρεψαν τη γένεση της κρίσης και έως ένα βαθμό την επέτειναν.

Παρά τις μέχρι τώρα προσπάθειες και παρεμβάσεις, η αστάθεια και αβεβαιότητα εξακολουθούν να υφίστανται. Οι αγορές δεν φαίνεται να έχουν πεισθεί για την οριστική διάσωση της Ελλάδος, Ισπανίας και Πορτογαλίας και εν γένει των άλλων χωρών που βρίσκονται σε κρίση. Η αποτελεσματικότητα των διαμορφωθέντων μηχανισμών αμφισβητείται από πολλές πλευρές. Στις χώρες της κρίσης είναι φυσικό να εκδηλώνονται ισχυρές κοινωνικές και πολιτικές αντιδράσεις έναντι των προγραμμάτων προσαρμογής. Στις χώρες-πιστωτές η δημόσια γνώμη είναι κατά της παροχής δανείων, φοβούμενη την μετακύλιση του κόστους μίας ενδεχόμενης πτώχευσης στους φορολογουμένους. Η δημοσιοποίηση αντιφατικών απόψεων για το μέλλον της ευρωζώνης και της συνολικής ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, δημιουργούν σύγχυση και κλίμα πεσιμισμού. Έχει διατυπωθεί η άποψη ότι μία έξοδος της Ελλάδος της Ισπανίας ή και κάποιων άλλων μικρών χωρών, όπως η Πορτογαλία και η Ιρλανδία, ή μία ενδεχόμενη χρεοκοπία θα επιφέρει το τέλος της ΟΝΕ. Το μέλλον της ευρωζώνης εξαρτάται από την παραμονή σ' αυτή των μεγάλων οικονομιών της βορείου Ευρώπης και, κυρίως, της Γαλλίας και της Γερμανίας. Εάν υπάρχει πολιτική βούληση για συνέχιση της ΟΝΕ, τότε είναι βέβαιο ότι οι χώρες του σκληρού πυρήνα αυτής, παρά τους όποιους βραχυπρόθεσμους κλυδωνισμούς, δύνανται να διασώσουν τη νομισματική τους ένωση.

Σε ότι έχει να κάνει σε σχέση με τις χώρες του Ευρωπαϊκού νότου η Πορτογαλία και η Ισπανία οι οποίες ήταν σε καλύτερη οικονομική κατάσταση σε σχέση με την Ελλάδα στο ξέσπασμα της κρίσης, έχουν αρχίσει σιγά-σιγά και μπαίνουν σε περίοδο ανάκαμψης. Η Ελλάδα όμως η οποία είχε ήδη πολύ υψηλό χρέος και προ κρίσης ταλανίζεται έως και σήμερα από την ύφεση της οικονομίας, τα υψηλά ποσοστά ανεργίας και φτώχειας. Ωστόσο η χρεοκοπία ενός κράτους-μέλους της Ε.Ε θα ήταν καταστροφή για την ένωση διότι θα λειτουργούσε ως ντόμινο για αυτό και δημιουργήθηκε η λύση διάσωσης της χώρας από την Ε.Ε σε συνεργασία με το Δ.Ν.Τ. Η Ελλάδα έχοντας αποφύγει σε σημαντικό ποσοστό τον κίνδυνο πτώχευσης και εξόδου από το ευρώ λόγω της ένταξής της στο πρόγραμμα στήριξης. Καλείται όμως να εφαρμόσει μεταρρυθμίσεις, η υλοποίηση των οποίων εξασφαλίζει την συνέχεια της χρηματοδότησης. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές πρέπει να έχουν να κάνουν τόσο με την δημοσιονομική εξυγίανση και πειθαρχία όσο και με την επιστροφή της οικονομίας στην ανάπτυξη. Αυτός είναι ο πιο ασφαλής δρόμος που μπορεί να ακολουθήσει η χώρα ώστε να θωρακίσει την οικονομία της έναντι οικονομικών πιέσεων από χώρες εκτός αλλά και εντός Ε.Ε.

Για την Ελλάδα είναι ζήτημα βαρύνουσας σημασίας η οριστική έξοδος από την κρίση. Για να πραγματοποιηθεί αυτό όμως απαιτούνται αρκετές και σημαντικές αλλαγές τόσο σε οικονομικό όσο και σε θεσμικό επίπεδο.

Τέλος θα πρέπει να τονίσουμε ότι καμία κρίση στην οικονομία δεν μπορεί να αποτραπεί πλήρως και να μην επηρεάσει σε κάποιο ποσοστό μια οικονομία, αυτό τουλάχιστον έχει αποδείξει η ιστορία, με αποτέλεσμα η διαχείριση τους να αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα. Όσα περισσότερα μέσα και κατάλληλοι μηχανισμοί έχουν αναπτυχθεί για το σκοπό της αποτροπής μιας επερχόμενης κρίσης και όσο περισσότερο καλά είναι οργανωμένα τόσο καλύτερα θα αντιμετωπισθεί η κρίση.

ΑΚΡΩΝΥΜΙΑ

A.E.Π (Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν)

E.E (Ευρωπαϊκή Ένωση)

ΕΛΣΤΑΤ(Ελληνική Στατιστική Αρχή)

G.D.P (Gross domestic product)

P.P.S (per capita in purchasing power standards)

E.Κ.Τ(Ευρωπαϊκή κεντρική τράπεζα)

Ο.Ν.Ε(Οικονομική Νομισματική Ένωση)

Heads Funds (επενδυτικά κεφάλαια)

CD'S (credit default swap)

Δ.Ν.Τ(Διεθνές Νομισματικό Ταμείο)

Φ.Π.Α(Φόρος Προστιθέμενης Αξίας)

Κ.Ε.Ε.Μ(Κέντρου Εξαγωγικών Ερευνών και Μελετών)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Έντυπη Βιβλιογραφία

- Στασινοπούλου Ο. Αθήνα 2006, Κοινωνική πολιτική: Βασικές έννοιες, ιστορική εξέλιξη, φορείς και πρότυπα. Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
- Ματσαγγάννης Μ. Αθήνα 2011, Η κοινωνική πολιτική σε δύσκολους καιρούς. Εκδόσεις Κριτική
- Γιώργος Γιωγγάρας, Κουρμούσης Γ. Αθήνα 1991, Πρακτικός οδηγός του εξαγωγέα.
- Θεόδωρος Σταματόπουλος, Ελευθέριος Θαλασσινός, Αθήνα 1998 Διεθνή Οικονομικά, Εκδόσεις Σταμούλης.
- Αρχές Οικονομικής Θεωρίας, Γ' Λυκείου
- Αθήνα 1991 Το Μάνατζμεντ κόστους και τιμών αγαθών προς εξαγωγή, Ι.Ε.Σ.(Ινστιτούτο Εξαγωγικών Σπουδών)
- Μπαμπινιώτης, Γ. 2009-Ετυμολογικό Λεξικό. Εκδόσεις: Κέντρο Λεξικολογίας
- Βάμβουκας Γ. Αθήνα 2004 Διεθνείς οικονομικές σχέσεις, Εκδόσεις Μπένου.
- Ε.Πουρναράκης Αθήνα 2000 Διεθνής Οικονομική (μία εισαγωγική προσέγγιση) .
- Βαρουφάκης Γ. Αθήνα 2012 Παγκόσμιος Μινώταυρος-Οι πραγματικές αιτίες της κρίσης. Εκδόσεις Λιβάνης.
- Αθήνα 2012-2013 Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού-Υπουργείο Οικονομικών.

2. Ηλεκτρονική Βιβλιογραφία

- Ευρετήριο οικονομικών όρων (www.euretirio.com)
- Ελληνική Στατιστική υπηρεσία (www.statistics.gr)
- Euro stat (www.eurostat.com)
- Τράπεζα της Ελλάδος (www.bankofgreece.gr)
- Ναυτεμπορική (www.naftemporiki.gr)
- Capital (www.capital.gr)
- Ελληνικό και Εμπορικό επιμελητήριο Αθηνών (www.acci.gr)
- Κέρδος (www.kerdos.gr)
- IMF(www.imf.org) (Διεθνές νομισματικό ταμείο)
- capitalinvest (www.capitalinvest.gr)
- τόμος 4-Τεύχος 8 Δεκέμβριος 2009 euro-bank research (Οικονομία και αγορές) (www.eurobank.gr)
- Συντάκτης Αναστάσιος Μέμμος Σύμβουλος ΟΕΥ Β΄- Μαδρίτη Ιούνιος 2014 Γραφείο οικονομικών και εμπορικών υποθέσεων Ελληνικής πρεσβείας Μαδρίτης-Έκθεση 2013.
- Έκθεση 2012-Γραφείο οικονομικών και εμπορικών υποθέσεων Ελληνικής πρεσβείας Πορτογαλίας στη Λισσαβώνα.
- Έκθεση 2006-Γραφείο οικονομικών και εμπορικών υποθέσεων Ελληνικής πρεσβείας Πορτογαλίας στη Λισσαβώνα.

- Πανελλήνιος Σύνδεσμος Εξαγωγέων (www.pse.gr)

3. Εφημερίδες-Περιοδικά

- Κέρδος (ημερήσια οικονομική εφημερίδα)
- Η Ναυτεμπορική